

Preisinger Nikoletta

**A GYERMEKEK JOGAI RÓL SZÓLÓ EGYEZMÉNY ÉS ANNAK
ÉRVÉNYESÜLÉSE MAGYARORSZÁGON: LEHETSÉGES FEJLŐDÉSI
IRÁNYOK**

Libri Collegii de Batthyány

Preisinger Nikoletta

A gyermekek jogairól szóló egyezmény és annak érvényesülése
Magyarországon: lehetséges fejlődési irányok

Lektor:

Dr. Ganczer Mónika PhD egyetemi docens

**Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adat-
feldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli
hozzájárulásához kötött.**

ISBN: 978-615-6451-13-2

Kiadja

Batthyány Lajos Szakkollégium

A kiadó képviselője:

dr. Ósze Áron, igazgató

© Batthyány Lajos Szakkollégium, 2023.

© Preisinger Nikoletta, 2023.

**E kötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából
az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett
Nemzeti Tehetség Program keretében
az NTP-SZKOLL-22-0022 kódszámú pályázati
támogatásból valósult meg.**

Kérjük személyi jövedelemadója 1%-nak felajánlásával
támogassa a Batthyány Lajos Szakkollégiumért Alapítvány
működését!

Adószám: 18983034-1-08

Tartalomjegyzék:

Bevezetés	9
1. Az gyermekjogi egyezményhez vezető út	11
1.1. Történeti áttekintés	11
1.2. Az egyezmény létrejötte.....	12
2. A Gyermekjogi Egyezmény	15
2.1. Az Egyezmény elemzése.....	17
2.1.1. A gyermek fogalma	17
2.1.2. Általános alapelvek.....	19
2.1.3. Polgári és politikai jogok.....	21
2.1.4. A gyermek gazdasági, szociális és kulturális jogait szabályozó rendelkezések.....	23
2.1.5. A gyermekek speciális védelme a családban és a társadalomban.....	26
2.1.6. A gyermek speciális csoportjainak védelme.....	28
2.1.7. A gyermekek védelme rendkívüli helyzetekben.....	30
2.2. Fakultatív jegyzőkönyvek	31

2.2.1. A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv	32
2.2.2. A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv	33
2.2.3. A kommunikációs (panasz) mechanizmusokban való részvételről szóló Fakultatív Jegyzőkönyv	34
3. A Gyermejkogi Bizottság.....	36
3.1. A Bizottság működése.....	36
4. Általános kommentárok	39
4.1. A független nemzeti emberi jogi intézmények szerepe a gyermekjogok előmozdításában és védelmében	40
4.1.1. A gyermekjogi biztos intézményének alakulása hazánkban	41
4.1.2. A gyermekjogokat védő intézmények külföldön.....	43
4.1.3. Szükség van-e gyermekjogi ombudsmanra?	44
4.2. A fogyatékossgal élő gyermekek jogai.....	46
4.2.1. A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő sajátos kérdések	47
4.2.2. Oktatás-nevelés.....	49

4.3. Gyermeki jogok a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében.....	55
4.3.1. Mitől válik gyermekközpontúvá az igazságszolgáltatás?.....	56
4.3.2. A gyermekbarát kihallgató szobák és a Barnahus ...	59
4.3.3. A meghallgatáshoz való jog.....	63
4.3.4. Fiatalkorúak bírósága.....	66
4.4. Következtetések, ajánlások	70
5. Magyarország a Gyermekjogi Bizottság előtt.....	75
5.1. Az első gyermekjogi jelentés.....	76
5.2. A második gyermekjogi jelentés	78
5.3. A harmadik gyermekjogi jelentés.....	81
5.4. A negyedik gyermekjogi jelentés	85
6. Az Egyezmény magyarországi érvényesülése	87
Összegzés.....	91
Felhasznált irodalom	94
Felhasznált jogforrások	106
Egyéb források:	107

BEVEZETÉS

Napjainkban a gyermekek jogainak védelme központi kérdéssé vált. A gyermeki kor különös védelemre ad okot, hiszen a gyermekek a társadalom legkiszolgáltatottabb tagjai, ezért is különösen fontos, hogy megóvjuk őket. A gyermekjog nem csupán a jogtudományt, azon belül a büntetőjogot, a polgári jogot, a kriminológiát, a családi jogot vagy a közigazgatási jogot érinti, hanem átível a nemzetközi jog és az alkotmányjog területére egyaránt. Az egyes kérdések továbbá nem választhatóak el más tudományok területeitől sem, ezért a társadalomtudományok, mint a pszichológia, a szociológia, a szociálpolitika és a politikatudomány is számos vizsgálati lehetőséget kínálnak. Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai jogban részletes szabályozást találunk a gyermekek jogaira és védelmükre vonatkozóan. Tekintettel a gyermeki jogok szerteágazó jellegére, körülhatárolásának nehézségére, dolgozatomban a nemzetközi jogi vonatkozását vizsgáltam, a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény elemzésével.

A Gyermekjogi Egyezmény az első olyan nemzetközi dokumentum, mely teljeskörűen védelemben részesíti a gyermekek jogait, hasonlóan átfogó szabályozás e területen korábban nem volt érvényben. A többi emberi jogi egyezmény védelme is kiterjedt a gyermekekre, azonban csupán, mint az emberi társadalom 18 évesnél fiatalabb tagjaira, minden különösebb specifikációt nélkülözve. Az Egyezmény legnagyobb vívmánya annak felismerése, hogy a gyermekek tekintetében a különleges figyelem és védelem elengedhetetlen, melyek privilegizált szabályozás kialakításával valósíthatók meg. A gyermekek ilyen módon történő kiemelése az emberi jogok élvezői köréből lehetővé tette, hogy az ENSZ emberi jogi rendszere egy olyan egyezménnyel legyen gazdagabb, amely csak a

gyermekekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Az Egyezmény, valamint a megvalósulását ellenőrző Gyermekjogi Bizottságának tevékenysége jelentősen nagy fordulatot eredményezett a gyermekek világában.

Dolgozatomban az Egyezmény és a fakultatív jegyzőkönyveinek elemzését követően, az Egyezmény magyarországi érvényesülésének vizsgálatát tűztem ki célul, a Bizottság három fő általános kommentárjának, hazai érvényesülésének elemzésével. Az Egyezményben részes államok és Magyarország gyakorlatát hasonlítom össze, a kiválasztott területek elemzésével, ezáltal nyújtva teljes képet az Egyezmény gyakorlati megvalósulásáról hazánkban. Az európai államok gyakorlatát vizsgálva keresem a választ arra a kérdésre, hogy hazánkban szükség van-e a gyermekjogi biztos intézményesítésére. Vizsgálódás tárgyává teszem a fogyatékossgal élő gyermekek jogait, befogadásuk és helyzetük javítása érdekében keresek megoldási lehetőségeket. Ezen túl tanulmányozom a gyermeki jogok védelmét a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában. Néhány állam tapasztalatai alapján javaslatot teszek a hazai szabályozás lehetséges fejlődési irányaira.

Továbbá szeretnék rávilágítani a gyermeki jogok fontosságára és átfogó képet adni jogaikról az Egyezmény vizsgálatával, valamint a Gyermekjogi Bizottság monitoring tevékenységének bemutatásával, hiszen a gyermekjogok területe elérte, hogy a világ egy kivételével valamennyi állama által ratifikált nemzetközi egyezmény ismerje el a gyermekjogok létezését és védelmének szükségességét.

1. AZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNYHEZ VEZETŐ ÚT

1.1. Történeti áttekintés

A gyermekek megítélése napjainkig hatalmas fejlődésen ment keresztül. A fejlődés tényét jól mutatja a római jog által ismert atyai hatalom, mikor a családfőt megillette a gyermek élete és halála feletti rendelkezés, a gyermekkitétel és a gyermekeladás joga.¹ A középkorban nem volt jellemző a gyermekek iránti érzékenység, a gyermekkor elkülönített életszakaszként csak a polgárosodás kezdetén jelent meg. A felvilágosodás korára tehető a gyermekkor védendő státuszának történeti megjelenése. A gyermekek jogainak védelme napjainkra a legtöbb nemzeti politika, az univerzális – főként az Egyesült Nemzetek Szervezete (továbbiakban: ENSZ) és szakosított intézményei – és a regionális szervezetek – Európa Tanács, Európai Unió, Afrikai Unió – napirendjén megjelenő kérdés. A gyermekjogok és a hozzá kapcsolódóan feltáruló társadalmi kérdések rendkívül szerteágazóak és összetettek – a gyermekszegénység, a gyermekmunka, a nélkülözés, a gyermekek elleni erőszak – melyek értékelése mind elméleti, mind gyakorlati szinten átfogó megközelítési módot igényel.²

Mik azok a gyermekjogok? Meghatározásának nehézségét az adja, hogy a gyermekjog meglehetősen fiatal terület, önálló jogként nem létezik.³ Nem sorolható pusztán egyik tudományterület vagy jogág

¹ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016. 243-250. o.

² LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai> (2018), [17]

³ LUX Ágnes: *A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének fejlődése* http://www.ijesz.hu/UserFiles/dr_lux_agnes_a_gyermekjogok_nemzetkozi_keretrendszerenek_fejlodes.pdf 2020. 03. 29.)

égisze alá sem, érinti az alkotmányjog, a büntetőjog, a polgári jog, a családi jog, a közigazgatási jog és a nemzetközi jog területeit is, továbbá a gyermekek jogainak kérdése felmerül más társadalomtudományi kutatások napirendjén is. A szóhasználatban sincs a mai napig konszenzus. A hazai szakirodalom a gyermekjogok, vagy a gyermekek jogai kifejezéseket részesíti előnyben, a nemzetközi szóhasználat is változó, hiszen az angolszász szakirodalom a *children's rights, rights of the children, child law*, a német a *Kinderrechte*, a francia *droits les enfants* szófordulatot használja.⁴

A jogtudomány a gyermeki jogokat az emberi jogok második generációja körébe tartozó, szociális jogok között tartja nyilván. A második nemzedékhez tartozó alapjogok pozitív jogok, az állam cselekvési kötelezettségét írják elő.⁵ A gyermeket pozitív megkülönböztetésben kell részesíteni, hiszen bár megilletik őket az általános emberi jogok, sajátos helyzetük – testi és szellemi adottságaik – megköveteli bizonyos speciális jogok biztosítását, melyek csak rájuk vonatkoznak.⁶

1.2. Az egyezmény létrejötte

Ellen KAY a XX. századot a gyermekek századának nevezte, hiszen a gyermekjogok alakulása szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt. A század elején jöttek létre a kor viszonyainak megfelelő nemzetközi megállapodások, melyek igyekeztek összefogni az államok tevékenységét. A II. világháború után váltak elterjedté az emberi jogok széles körét átfogó, univerzális, nemzetközi egyezmények, de

⁴ LUX (2018) [9]

⁵ HALMAI Gábor TÓTH – GÁBOR Attila: *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 84-87. o.

⁶ SZEIBERT Orsolya: *Gyermeki jogok*. in Lamm Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. HVG-ORAC, Budapest, 2018. 333. o.

kifejezetten a gyermekek jogaira vonatkozó dokumentumok még ekkor sem születtek.⁷

Az emberi jogok nemzetközi szabályozásának igénye a II. világháború borzalmai következtében került előtérbe. Az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát⁸, mely mérföldkőnek tekinthető az emberi jogok elismerése terén. A dokumentumban deklarált alapvető jogok a gyermekeket is megillető jogok, a gyermekek védelmét kifejezetten nevesítő rendelkezést azonban csak szűk szavúan tartalmaz. Az ENSZ Közgyűlése többéves előkészítő munkát követően 1959. november 20-án fogadta el a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozatot⁹, mely fontos alapelveket rögzít, mint a névhez, az állampolgársághoz, az ingyenes alapfokú oktatáshoz való jog, valamint a gyermek védelmének és segítésének minden körülmények közötti elsőbbsége. A Genfi Nyilatkozathoz képest konkrétan és szélesebb körben ismerte el a gyermekek jogait, de kötelező ereje nem volt.¹⁰ Az 1966-os Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya¹¹ által megfogalmazott szabadságjogok a gyermek számára is biztosítottak. A dokumentumban, a gyermekeket a büntetőeljárás során megillető jogok kaptak jelentősebb hangsúlyt, de ezen túl kifejezetten a gyermekek

⁷ BÁNKI Erika: A gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény rendelkezéseinek megvalósulása a magyar családjogban. Jogi Fórum, 2001. július 16. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok> (2020. 03. 25.)

⁸ Universal Declaration of Human Rights, G.A. Res. 217A, 183rd plen. mtg., 10 December 1948, U.N. Doc. A/RES/217A (III).

⁹ Declaration of the Rights of the Child, G.A. Res. 1386 (XIV), 20 November 1959, UN. Doc. A/RES/14/1386.

¹⁰ „A gyermekjogok története”. Unicef, <http://www.unicef.hu/gyermekjog-nagyito.jsp>. (2020. 03. 12.)

¹¹ International Covenant on Civil and Political Rights [Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya], Hága, 1966. december 16. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet.

védelmét szolgáló rendelkezéseket is tartalmaz. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya¹² az oktatás és az egészségügy területére koncentrálna rögzít szabályokat, valamint védi a gyermekeket és a fiatalokat a gazdasági és társadalmi kizsákmányolástól.¹³ Az említett dokumentumok mindegyike tartalmazott a gyermekekre vonatkozó szabályokat, de nem tükrözték kellőképp a gyermekek speciális igényeit, illetve a kikényszerítésükre sem volt lehetőség, ezért felmerült az igény egy átfogó, nemzetközi jogi értelmében mindenkire nézve kötelező érvényű nyilatkozatra.

Az ENSZ Közgyűlése a második Genfi Nyilatkozat 20. évfordulója tiszteletére 1979-et a Gyermekek Nemzetközi Évének jelölte ki, a tervezet kidolgozása ebben az évben kezdődött. Első tervezetét az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának ülésén Lengyelország nyújtotta be, mely főként az 1959. évi Nyilatkozatra támaszkodott. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága felállított egy munkacsoportot az egyezmény megszövegezésére, mely a világ minden régiójának képviselőjét megjelentette. Majd 10 év gondos munkájának eredményeként, az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án elfogadta a Gyermek Jogairól szóló Egyezményt^{14, 15}

A Gyermekjogi Egyezményt 1989. november 20-án fogadta el az ENSZ Közgyűlése és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A világ legtöbb állama által ratifikált nemzetközi egyezmény, mely azt jelenti, hogy az

¹² International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights [Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya], Hága, 1966. december 16. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 9. törvényerejű rendelet.

¹³ SZEIBERT: *i.m.*334. o.

¹⁴ Convention on the Rights of the Child [Gyermek jogairól szóló egyezmény], New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény

¹⁵ „A gyermekjogok története”. Unicef, <http://www.unicef.hu/gyermekjog-nagyito.jsp>. (2020. 03. 12.)

Egyezmény tartalmával kapcsolatban az államok között gyakorlatilag konszenzus alakult ki. Az Egyezmény előkészítésében és megszövegezésében az Egyesült Államok jelentős részt vállalt, majd 1995-ben aláírta, ennek ellenére a mai napig nem ratifikálta.¹⁶ A többek által a gyermekek Magna Chartájaként nevezett szerződés az első olyan nemzetközi dokumentum, mely átfogó védelemben részesíti a gyermekek jogait.¹⁷ Célja, hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jogainak biztosítása érdekében, összefogja és harmonizálja a különböző nemzetközi jogi szerződésekben elszórtan fellelhető gyermekjogokat.¹⁸

2. A GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY

A Gyermekjogi Egyezményt 1989. november 20-án fogadta el az ENSZ Közgyűlése és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A világ legtöbb országa által ratifikált nemzetközi egyezmény, mivel az Amerikai Egyesült Államok kivételével a Föld minden államában megerősítették, megelőzve ezzel minden addigi emberi jogi egyezményt, hiszen kevesebb, mint 7 hónap alatt összegyűlt az előírt 20 megerősítő okirat, ez azt jelenti, hogy az államok között gyakorlatilag konszenzus alakult ki az Egyezmény tartalmával kapcsolatban. Az Egyezmény előkészítésében és megszövegezésében az Egyesült Államok jelentős részt vállalt, majd 1995-ben aláírta, ennek ellenére a mai napig nem

¹⁶ LUX Ágnes: A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában. Doktori értekezés, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018. 63-64. o.

¹⁷ KECSKEMÉTI Edit: A Gyermek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtása. *Acta Humana*. Emberi jogi közlemények, 1992/ 9. 16. o.

¹⁸ HERCZOG Mária: A gyermekjogi egyezmény érvényesülése. *OKRI*, Budapest, 2012. 129. o.

ratifikálta.¹⁹ A többek által a gyermekek Magna Chartájaként nevezett szerződés, az első olyan nemzetközi dokumentum, amely teljes körűen védelemben részesíti a gyermekek jogait.²⁰ Célja, hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jólétének és jogaik biztosítása érdekében, összefogja és harmonizálja a különböző nemzetközi jogi szerződésekben elszórtan fellelhető gyermekjogokat. Konszenzuális keretet jelent, melynek végrehajtási szándéka és feltételei különbözőek a különféle országokban, azonban a dokumentum lehetővé tette egy közös nyelv, egy közös értelmezési keret létrehozását.²¹

A Gyermekjogi Egyezmény 54 cikkben - 40 cikk rendelkezik jogokról, 14 pedig az Egyezményben foglaltak végrehajtását rendezi - fejt ki, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek. Az Egyezményben foglalt jogok többféleképp csoportosíthatók. Thomas Hammarberg csoportosítása alapján a Gyermekjogi Egyezmény három alapelve, a részvétel, a védelem és az ellátás. A részvétel, hiszen a gyermek korától és érettségétől függően aktív részese a saját sorsát érintő kérdések megvitatásának, a védelem körébe tartozik az erőszak, a kizsákmányolás, a káros hagyományok és szokások elleni védelemhez tapadó jogok és az ellátás, melyhez döntően az alapvető szükségletek kielégítést elősegítő jogok tartoznak, mint az élet, a megfelelő élelem, az egészség, a pihenés és az oktatás. Ezt nevezzük „a 3P modelljének”, utalva az angol szavak kezdőbetűjére: *participation*, *protection*, *provision*.²² Van Beuren negyedik P-nek, új kategóriaként határozta meg a megelőzést (*prevention*). Roger Levesque pedig az egyezményben foglalt jogokat hat csoportba különíti el, gazdasági

¹⁹ LUX (2018) 63-64. o.

²⁰ KECSKEMÉTI Edit 1(992) 16. o.

²¹ HERCZOG (2012) 129. o.

²² LUX (2018) [26]

jogok, szociális és kulturális jogok, politikai és polgári jogok, különböző eljárási jogok, humanitárius jogok és a családi jog ernyője alá tartozó jogok.²³

2.1. Az Egyezmény elemzése

Az Egyezmény rendelkezéseit alapvetően hat csoportba lehet sorolni, melyek kiegészülnek még további végrehajtással kapcsolatos, valamint záró rendelkezésekkel.²⁴

2.1.1. A gyermek fogalma

Az Egyezmény a gyermek fogalmát rögtön az első cikkében határozza meg. „Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”²⁵ A gyermekkor kezdő időpontját illetően az Egyezmény nem foglal állást, nyitva hagyja a kérdést, hogy az a születéssel, a fogantatással, vagy egy, a kettő közötti időponttal kezdődik-e. A megfogalmazás legfőbb indoka az, ha állást foglalt volna a gyermekkor kezdetének kérdésében - tehát az abortusszal és az azzal összefüggő kérdéskörrel - veszélybe került volna az egyetemes ratifikálás. A gyermekkor végét azonban egyértelműen meghatározza, a 18. életév betöltésével a gyermekkor véget ér, kivéve, ha nagykorúsítás folytán a gyermeket az adott állam törvényei értelmében már egy korábbi időponttól nagykorúnak kell tekinteni. Összetett probléma a gyermekkor kezdő és végpontjának

²³ LUX (2018) 69.o.

²⁴ FILÓ Erika, KATONÁNE Pehr Erika: *Gyermekek jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2015. 25. o.

²⁵ Gyermek jogairól szóló egyezmény, New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 1. cikk

meghatározása, hiszen egyrészt bizonyos jogok megszerzését, másrészt bizonyos védelem elvesztését vonja maga után. Vizsgálódást igényel az egyes rendelkezések vonatkozásában a korhatár megállapítása is. Az Egyezmény rendelkezéseinek érvényesüléséhez a gyermek érdeke nem kívánja meg az alsó korhatár megállapítását, mint például a gyermek azon joga, hogy szülői beleegyezés nélkül panasszal élhessen, jogi vagy orvosi tanácsot kérhessen. Azoknál a rendelkezéseknél, amelyek a gyermek polgárjogainak és kibontakozó képességeinek az állami védelmére vonatkoznak, az alsó korhatárokat az adott gyermek egyéni szükségleteire érzékenyen kell megállapítani. Azokban az esetekben, amikor a védelem biztosítása elengedhetetlen a gyermek legfőbb érdekére figyelemmel, a gyermek védelmét szolgáló alsó korhatárokat általában minél magasabbra kell tűzni, mint a gyermekeket a veszélyes munkaköröktől, a szabadságvesztéssel járó ítéletektől és a fegyveres konfliktusokban való részvételtől védő rendelkezések esetében.²⁶

A Bizottság hangsúlyozta, hogy amikor az állam jogszabályi alsó korhatárokat állapít meg, figyelembe kell vennie az Egyezményben szereplő alapelveket, különösen a megkülönböztetést tiltó elvet - melyre tekintettel nem állapítható meg különböző alsó korhatár a fiúk, illetve a lányok házasságához - valamint a gyermek legfőbb érdekének elvét és az élethez, az életben maradáshoz és a fejlődéshez fűződő jogot.²⁷

²⁶ NYITRAY Zsuzsanna: Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és az Egyezményben biztosított jogok érvényesülése. in Smuk Péter. (szerk.): Az állam és jog alapvető értékei II. Győr, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2010. 188. o.

²⁷ HERCZOG Mária: *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009. 1. o.

2.1.2. Általános alapelvek

A gyermek fogalmának tisztázását követően elengedhetetlen az Egyezmény általános alapelveinek, mint az Egyezmény egész szellemiségét tükröző rendelkezéseknek vizsgálata. A megkülönböztetés tilalmának biztosítás érdekében a részes államoknak valamennyi gyermek számára, mindenfajta hátrányos megkülönböztetés nélkül biztosítaniuk kell az Egyezményben lefektetett jogokat. Azoknak az okoknak a köre, amelyek a megkülönböztetésre alapot adhatnak, valamint amelyekre irányulhat, egyaránt széles skálán mozognak, egészen a nemi irányultságtól kezdve a földrajzi elhelyezkedésen át az anyagi jellemzőkig számos félek lehetnek. A cikk a lehetőségek egyenlőségére helyezi a hangsúlyt, kiemeli, hogy a megkülönböztetés tilalma akkor érvényesülhet, ha az állam már a gyermekkor kezdetétől minden gyermek számára ugyanazokat a lehetőségeket biztosítja. A megkülönböztetés tilalma nem vonatkozik a pozitív diszkriminációra, amely jogosan tesz különbséget a különböző gyermekeknek járó bánásmód között, hiszen a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett csoportok kiemelt figyelmet érdemelnek.²⁸

A gyermek legfőbb érdeke, mint az Egyezmény talán legjelentősebb alapelve, kötelezi az államok intézményeit és hatóságait, hogy minden, a gyermeket érintő döntésükben elsősorban a gyermek mindenekfelett álló érdekét vegyék figyelembe. Ezen elv értelmében a gyermek érdekét valós megfontolás alá kell vetni és bizonyítani kell, hogy a gyermek érdekét megvizsgálták, valamint elsődleges szempontként figyelembe vették. Az elsődleges szó arra utal, hogy a gyermek legfőbb érdeke nem mindig lesz az egyetlen, mindent felülíró szempont. Előfordulhat, hogy egymással ellentétben álló vagy versengő

²⁸ NYITRAI (2010) 188-189.o.

emberi jogi érdekek ütköznek, az egyes gyermekek között, különböző gyermekcsoportok között, vagy akár gyermekek és felnőttek között, azonban ilyenkor is bizonyítani kell, hogy a döntés meghozatala során a gyermek legfőbb érdeke megvitatásra került.²⁹ A Gyermejjogi Egyezmény azonban nem határozza meg, mit ért a gyermekek mindenek felett álló érdekén. Az ENSZ Gyermejjogi Bizottságának 14. számú általános kommentára segít az értelmezésben. Az általános kommentár által kínált magyarázat szerint három összetevője van a fogalomnak, a gyermek mindenek felett álló érdeke a gyermeknek a legjobb érdekeinek értékeléséhez és érdemi figyelembevételéhez való tényleges jogaként értelmezendő, azonban értelmező forrásként, végül, pedig a gyermek mindenek felett álló érdeke eljárási szabály minden olyan helyzetben, amikor egy gyermeket érintő kérdésben kell dönteni. A gyermek mindenek felett álló érdekének fogalma nem objektív jellemzőkre épül, szükségszerűen eseti értékelést igényel.³⁰ A gyermek minden, a gyermekeket érintő, akár állami, akár magánszervek által végzett intézkedés során a gyermek mindenek felett álló érdekét kell elsődlegesen figyelembe venni.

A harmadik alapelv garantálja a gyermeknek az alapvető jogát az élethez, valamint a lehetséges legnagyobb mértékű esélyt az életben maradásra és fejlődésre. A gyermekeknek veleszületett joguk van az élethez, mely nem értelmezhető megszorító módon, és e jog védelme pozitív lépéseket igényel az államok részéről, így minden lehetséges

²⁹ NYITRAY Zsuzsanna: A gyermejjogi egyezmény 3. Cikk 1. Bekezdésének értelmezési és alkalmazási nehézségei. in Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok-1. kötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája, Budapest, 2012. 197-200. o.

³⁰ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf

eszközt meg kell ragadniuk a csecsemőhalandóság csökkentésére, a várható élettartam növelésére, különösen azáltal, hogy fellépnek az alultápláltság és a járványok ellen. A fejlődés holisztikus fogalomként az Egyezmény minden rendelkezésének a biztosítása révén értelmezhető, magában foglalja a fizikai fejlődésen túl a mentális, szellemi, erkölcsi, lelki, szociális és kulturális fejlődés biztosítását is.³¹

Az Egyezmény negyedik alapelvét tartalmazó 12. cikk a gyermek véleményének tiszteletben tartását írja elő az államok számára. Fontos kiemelni, hogy a 12. cikkben foglalt jogok nem az önrendelkezést, hanem a döntéshozatalban való érdemi részvétel jogát biztosítják. Az ítélőképességének birtokában lévő gyermek véleményét minden őt érintő kérdésben, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellő súllyal tekintetbe kell venni. Az alapelv kiemeli, hogy az államok aktív kötelessége a gyermek meghallgatása bármely olyan eljárásban, amelyben érdekelt, tehát a gyermek aktív jogalanyként kezelendő. A cikk nem állapít meg alsó korhatárt, azt a gyermeket kell meghallgatni, aki az adott kérdés következményeinek megértésére és elemzésére vonatkozó képességre, tehát ebből következően véleményformálásra képes.³²

2.1.3. Polgári és politikai jogok

A dokumentum rögzíti a gyermek anyakönyvezéshez, névviseléshez és állampolgársághoz való jogát, amelyeket az államok kötelesek – törvénysértő beavatkozás nélkül – tiszteletben tartani, illetve, ha a gyermeket személyazonossága alkotó elemeitől vagy azok egy részétől megfosztják kötelesek a megfelelő segítség és védelem biztosítására a személyazonossághoz kapcsolódó jogok helyreállításához. A gyermekek anyakönyvezéshez, névhez és állampolgársághoz való joga

³¹ HERCZOG Mária (2009) 59-66. o.

³² NYITRAY (2010) 189. o.

már a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában³³ megjelent. A Gyermekjogi Egyezmény 7. cikke egy új jogot is tartalmaz, a szülők ismeretének és az általuk történő felneveltetés lehetőség szerinti jogát. Együtt értelmezendő a 8. cikkel, mely a gyermek identitásához való jogaival, valamint annak megőrzésével és szükség esetén az állam általi újbóli kialakításával foglalkozik. Ez a cikk az Argentin küldöttség kezdeményezésére került az Egyezménybe, azon az alapon, mivel gyors állami beavatkozás vált szükségessé olyan esetekben, amikor a gyermekek identitásuk fenntartásához fűződő joga sérült. Az identitás lehető legrövidebb időn belüli helyreállítása a gyors cselekvés rendkívüli fontosságát hangsúlyozza gyermekek esetén. A gyermek ahogy nő, azonosulni kezd azzal a családdal és kultúrával, amelyben él, egészen addig a pontig, amikor elmozdítása már az identitástól való újabb megfosztásnak számítana, és ekként ellentétben állna a gyermek legfőbb érdekével. Bár a 8. cikk az identitásnak csak három összetevőjét nevesíti – az állampolgárságot, a nevet és a családi kapcsolatokat – más cikkek is védelmet nyújtanak a gyermek identitásába való beavatkozás egyéb formáitól, mint diszkriminációmentesség, a magánéletbe, a családba és az otthonba való önkényes beavatkozástól való védelem.³⁴

Az identitással szorosan összefüggnek a családi étellel kapcsolatos jogok. A 9. cikk két alapvető gyermekjogi alapelvet állapít meg, a gyermekeket akarataik ellenére, ne válasszák el szüleiktől, csakis saját legfőbb érdekükben válhat szükségessé, illetve azt, hogy erre

³³ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1976. április 22.

³⁴ RÓZSÁS Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. PhD értekezés Pécs, 2008. 22-23. o.

indokolt esetben is csak tisztességes eljárás útján kerülhet sor. Az akaratok ellenére kifejezés megengedi, hogy a szülők, illetve a szülők és a gyermek közös akaratát értsük, azt azonban nem, hogy kizárólag a gyermek akaratára vonatkoztassuk. A cikk két példát említ arra, amikor szükségessé válhat a gyermeknek a szüleitől vagy azok egyikétől való elszakítása. Először is, amikor a szülő bántalmazta vagy elhanyagolta a gyermeket, másodsor pedig, amikor a szülők külön élnek. A gyermek szüleitől történő jogtalan elszakítása az egyik legsúlyosabb jogsértés, amelyet az állam ellene elkövethet, ugyanakkor az állam köteles a gyermeket a szülői visszaélésektől megvédeni. Az Egyezmény rendelkezik a gyermek családban történő nevelkedésének jogáról a külön élő szüleikkel való érintkezésről, a kapcsolattartásról. Ha a szülők külön államban élnek, a részes államok lehetővé teszik – a gyermek érdekében – a családegyesítést, így biztosítják a külföldre utazás és hazatérés jogát mind a gyermek, mind a szülei számára és megakadályozzák a gyermek törvényellenes külföldre vitelét. A 10. cikk visszafogott szövegezése a csatlakozó államoknak azt a kívánságát tükrözi, hogy ők szeretnék kezükben tartani bevándorlási politikájukat, így nem mondja ki egyértelműen, hogy a kiutasítás által fenyegetett gyermeknek vagy szüleinek családegyesítés céljából joguk van az országban maradni. A kiutasított szülő ezáltal azonnal abba a helyzetbe kerül, hogy szándékában áll újra belépni az országba, tehát úgy tekinthető, hogy a cikk tulajdonképpen ezeket az eseteket is lefedi.

2.1.4. A gyermek gazdasági, szociális és kulturális jogait szabályozó rendelkezések

Az Egyezmény 4. cikke alapján – amely szerint a részes államoknak meg kell hozniuk minden olyan törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést, mely az Egyezményben foglalt jogok érvényesüléséhez szükséges – a gazdasági, szociális és kulturális

jogokról szóló intézkedéseket, a rendelkezésre álló erőforrások határai között, szükség esetén nemzetközi együttműködés keretében kell meghozni. Az Egyezménynek ez a cikkelye akár az államok menekülési klauzulájaként is értelmezhető, a nemzetközi együttműködés keretében történő segítségnyújtás fordulata azonban kiküszöböli a kötelezettségek alóli esetleges kibúvót. A nemzetközi emberi jogi dokumentumok egyike sem teremt ilyen egyértelmű kapcsolatot az állam részéről történő kötelezettségvállalások sérülése és az annak folytán megnyíló nemzetközi segélyezés között. Az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága e kérdésben úgy foglalt állást, hogy egy részes állam csak akkor hivatkozhat a szükséges erőforrások hiányára kötelezettségei nem teljesítése esetén, ha a meglévő erőforrások elosztásánál előnyben részesítette a kötelezettségek minimumának teljesítését.³⁵

A 18. cikk a gyermek szüleire és az államra háruló felelősség közti egyensúllyal foglalkozik, melyben külön hangsúlyozza az állam támogatásának szükségességét a szülők kötelességteljesítése során. Ez a cikk együtt értelmezendő az 5. cikkel - a szülők kötelességei és jogai, a gyerek kibontakozó képességei - valamint a 3. cikk 2. bekezdésével és a 27. cikkel, vagyis az állam kötelessége a szülők támogatása a gyerek számára megfelelő védelem, gondoskodás és életszínvonal biztosításában. Az Egyezmény ezen négy cikke együttvéve egyértelművé teszi, hogy a szülőké az elsődleges felelősség a gyermek legfőbb érdekeinek biztosításában, viszont az Egyezmény által garantált jogok korlátozhatják azt, és az másokkal, így a tágabb családtagokkal megosztható. Az államnak támogatnia kell a szülőket a kötelességük teljesítésében és szükség esetén közbe kell lépnie a gyermek jogainak és szükségleteinek biztosítása érdekében.³⁶

³⁵ KECSKEMÉTI (1992) 21. o.

³⁶ HERCZOG (2009) 169-179. o.

Az Egyezmény részletezi az egészséghez való jog érvényesüléséhez kapcsolódó állami teendőket is. Az egészséggel kapcsolatos rendelkezéseket az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és két nemzetközi – a Polgári és Politikai Jogok, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok – egyezségokmány rendelkezéseiből, továbbá nemzetközi szervezetek, különösképpen az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az UNICEF által megfogalmazott fogalmak és alapelvek felhasználásával alakították ki.³⁷

A 26. cikk az állam által a gyermek részére nyújtott anyagi természetű támogatásra vonatkozik. A 26. cikk a 4. cikk kikötése alá esik, miszerint az államok a cikk végrehajtásához szükséges intézkedéseket „*a rendelkezésükre álló erőforrások határai között, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg*”³⁸. Abban az esetben, ha a felelős felnőttek képtelenek gondoskodni a gyerekekről – munkanélküliség vagy betegség miatt – az állam köteles biztosítani valamiféle anyagi támogatást a gyermek számára, tehát a gyermek szociális biztonságának és a társadalombiztosítási juttatásokhoz való jog garantálása az állam feladata. Míg a gyermek megfelelő életszínvonalhoz való jogának érvényesülését, elsődlegesen a szülőknek kell biztosítaniuk.³⁹

Az Egyezmény a gyermek oktatáshoz való jogát is megerősíti. Meghatározza az oktatáshoz való jog összetevőit - ingyenes alapfokú oktatás, lehetőleg ingyenes középfokú oktatás, a felsőoktatásba való bejutás elősegítése, pályaválasztási tanácsadás - illetve az oktatás világszerte vallott alapvető célját veszi számba, ezzel ellentétben nem

³⁷ HERCZOG (2009) 248-250.o.

³⁸ Gyermek jogairól szóló egyezmény, New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 4. cikk

³⁹ RÓZSÁS: *i.m.* 23. o.

részletezi a tanulás eszközeit, úgymint az írni-olvasni tudást a számolást, a tényszerű ismereteket, a problémamegoldást. Kimondja továbbá, hogy az iskolai fegyelmet csak a gyermek emberi méltóságával összeegyeztethetően lehet gyakorolni és a diszkrimináció az oktatásban is tilos.⁴⁰

2.1.5. A gyermekek speciális védelme a családban és a társadalomban

Ezen csoportba tartozó rendelkezések a gyermek fokozott védelmét szolgálják bizonyos káros hatások, illetve a kizsákmányolás esetén, úgy, hogy az államokra rónak kötelezettségeket. A 19. cikk túlmutat a gyermekek védelmén annál, amit a különböző társadalmak önkényesen visszaélés alatt értenek, illetve a 37. cikkben garantált védelmen - a kínzástól és a kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító bánásmódtól vagy büntetéstől – így a gyermeket védeni kell a fizikai vagy érzelmi erőszak minden formájától. Ha a gyermek a családjával, illetve a szüleivel szemben szorul védelemre, erőszak, elhagyás, elhanyagolás vagy kizsákmányolás miatt, az állam kötelezettsége, hogy törvényhozási, közigazgatási, szociális, illetve nevelési intézkedésekkel megvédje őt. A Bizottság az Egyezmény ezen rendelkezését következetesen úgy értelmezte, hogy tiltások és más eszközök alkalmazásával kell véget vetni mindenfajta testi fenyegetésnek kegyetlen bánásmódnak a gyermekekkel szemben.⁴¹

A gazdasági kizsákmányolás megelőzése érdekében az államok kötelesek meghatározni a foglalkoztatáshoz szükséges legalacsonyabb

⁴⁰ Gyermek jogairól szóló egyezmény, New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 28. cikk

⁴¹ HERCZOG (2009) 183-192. o.

életkort, megfelelően szabályozni a munkaidőt és az alkalmazási feltételeket, valamint felszólítja a részes országokat, hogy szükség esetén szankciókat helyezzenek kilátásba vagy alkalmazzanak a szabályozás betartatása érdekében.⁴² A részes államok intézkedéseikkel kötelesek megvédeni a gyermeket a kábító- és pszichotrop szerek tiltott fogyasztásától és megakadályozni, hogy a gyermekek e szerek előállításában és/vagy kereskedelmében részt vegyenek, illetve azokban őket felhasználják. A szabályozás indoka a gyermekek kábítószerekkel való visszaélésének növekvő aránya napjainkban, mely mára már globális fenyegetést jelent, hiszen ez a probléma egyszerre veszélyezteti a gyermekek fejlődését, illetve az országok gazdasági jólétét és társadalmi rendjét. A gyermekek kábítószer fogyasztása visszafordíthatatlanul károsítja mentális és fizikai fejlődésüket, ezért az államoknak minden alkalmas intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy a gyermekeket megvédjék a kábítószerrel való visszaélésektől. Az államok kötelesek intézkedéseket tenni a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájának megelőzésére, hiszen számos formája nemzetközi szinten zajlik, mint a gyerekprostituáltak kereskedelme, a gyermekpornográfia terjesztése, illetve az internetes bűncselekmények. A gyermekek szexuális és gazdasági kizsákmányolása mellett a társadalmi kizsákmányolás bármely más formája ellen is védelmet nyújt az Egyezmény, példákat azonban nem szolgáltatott arra, mit is jelent ez. Így feltehetően a többi cikk által nem érintett területek részesülnek védelemben, mint a gyermekek bűncselekményekhez, politikai tevékenységekhez való felhasználása, média általi kizsákmányolása, illetve a gyermekeknek az

⁴² GIBÁRTI Sára: A gyermekmunka jelensége Ghánában. *Külgügyi szemle*, 2018/2. 84. o.

orvostudományi kutatásokhoz és egyéb tudományos kísérletekhez való felhasználása.⁴³

A 37. cikknek a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni védelemre vonatkozó rendelkezései feltétel nélküli rendelkezések, és kötelezik a részes államokat, hogy védjék meg ezektől a gyermekeket, bárhol is legyenek. A szabadságtól való megfosztáshoz kapcsolódó rendelkezések nem csak azokra a gyermekekre vonatkoznak, akik valami törvénybe ütközöt tettek, hiszen sok államban a szabadságtól való megfosztása olyan indokokkal is megengedhető, amelyek nem kapcsolódnak bűncselekmények elkövetéséhez, mint a jóléti és a mentális egészséget érintő okok, a menedékkéréshez vagy a bevándorláshoz kötődő szempontok. Abban az esetben, ha a szabadságtól való megfosztás szükségessé válik, csak végső esetben és a legrövidebb időre szabad alkalmazni. A gyermekek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem életfogytig tartó büntetést nem lehet kiszabni. A fogvatartás ideje alatt biztosítani kell az emberséges bánásmódot. Az Egyezmény rögzíti továbbá a büntetőeljárás és a szabadságvesztés végrehajtásának általános garanciát a gyermekekre vonatkozóan. Legfontosabb elemei közé tartozik a gyermek a legrövidebb időn belüli tájékozódáshoz való joga az őt ért vádról, az ügy késedelem nélküli, pártatlan fórum által történő elbírálása szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében, jogorvosláthoz, díjmentes tolmács biztosításához való jog.⁴⁴

2.1.6. A gyermek speciális csoportjainak védelme

A gyermekek különleges csoportjának tekintjük a családot nélkülöző, a kisebbségekhez és a különböző etnikumokhoz tartozó, valamint a fogyatékos gyermekeket. A speciális védelemre és segítségre jogosult

⁴³ RÓZSÁS: *i.m.* 24. o.

⁴⁴ HERCZOG (2009) 286. o.

gyermek azok, akik átmenetileg vagy tartósan nem élhetnek a családjukkal. A gondozás módszerei részben a nemzeti hagyománytól függenek – az iszlám törvények például nem ismerik el az örökbefogadást -, de biztosítaniuk kell a gyermekek Egyezményben meghatározott jogait, mindenekelőtt pedig megfelelő figyelmet kell fordítani a nevelés folytonosságának biztosítására. Fontos kiemelni, hogy a rendelkezés a családra, és nem a szülőkre vonatkozik, ami fontos különbség, hiszen abban az esetben, ha a gyermek legfőbb érdeke miatt ki is kell őt emelni a szülői gondozásból, az államnak mindenekelőtt a gyermek tágabb családjánál kell megpróbálnia az elhelyezést, ezt követően kerülhet sor alternatív megoldásokra. A rendelkezés alapján tehát megállapítható, hogy az Egyezmény semleges marad az örökbefogadás kívánatos voltával kapcsolatban, hiszen ezt a család nélkül élő gyermekek gondozásának egyik lehetőségeként említi. A gyermeknek az állandóság, és a személyes kötődés iránti igényét formális örökbefogadás nélkül is ki lehet elégíteni, viszont ahol örökbefogadást alkalmaznak, ott az államnak megfelelő szabályozást kell bevezetnie a gyermekek jogainak biztosítása érdekében. A szellemileg és/vagy testileg fogyatékos gyermekek emberi méltóságát, valamint különleges gondoskodáshoz való jogát is deklarálja az Egyezmény. Ehhez a gondoskodáshoz az állam is segítséget nyújt annak érdekében, hogy a gyermek valóban részesülhessen oktatásban, egészségügyi ellátásban, gyógyító nevelésben, oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakozását. A nemzetiségi, vallási vagy nyelvi etnikumhoz tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy saját kulturális életét élje, vallását gyakorolja, illetve csoportjának többi tagjával együtt saját nyelvét használja. A kisebbségi és őslakos népességgel szembeni súlyos és folyamatos diszkrimináció ténye indokoltá teszi, hogy jogukat egy külön cikk is megemlítsse. Új elemként jelent meg az Egyezményben, a kisebbségi csoportok sajátos típusa, hiszen az őslakosághoz tartozó

személyek először szerepelnek külön kiemelten egy emberi jogi szerződésben.⁴⁵

2.1.7. A gyermekek védelme rendkívüli helyzetekben

Az Egyezmény két rendelkezése tartalmaz előírásokat a részes államok számára a gyermekek védelmével kapcsolatban rendkívüli helyzetekben. A 22. és a 38. cikkelyek szorosan összefüggnek egymással, hiszen egyik következik a másikból, azaz a háborúk következtében gyermekek tömegei kénytelenek elhagyni otthonukat, hazájukat. A 22. cikk értelmében az államok a menekült gyermekek és a menekültek gyermekei számára biztosítanak védelmet és humanitárius támogatást.⁴⁶ Az Egyezmény előírja továbbá az ilyen esetekben a családegyesítéshez szükséges adatok felkutatására a nemzetközi együttműködést is. Ha nem sikerül megtalálni a családtagokat, a gyermeket ugyanabban a védelemben kell részesíteni, mint bármely más a családi környezetétől megfosztott gyermeket. Ez az egyetlen kizárólagosan menekültekkel foglalkozó hivatkozás az általános emberi jogi egyezményekben, és különösen fontos azon államok gyermekei esetén, amelyek nem ratifikálták a menekültek jogállásáról szóló 1951⁴⁷-es egyezményt. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) becslése szerint a világ 10 millió menekültjének körülbelül fele gyermekkorú. A cikk hangsúlyozza, hogy ezen gyermekeket megilletik az Egyezmény által meghatározott

⁴⁵ RÓZSÁS: *i.m.* 24-25.o.

⁴⁶ CSAPÓ Zsuzsanna: Nemzetközi jogi védőháló a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek oltalmára. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2009. 86.o.

⁴⁷ 1951. évi Genfi Egyezmény a menekültek státuszáról. Genf, 1951. július 28.

jogok, éppúgy, mint az állam joghatóságához tartozó minden gyermeket, állampolgári hovatartozástól függetlenül.⁴⁸

A 38. cikk számos konkrét rendelkezést tartalmaz a háborúk gyermekekre gyakorolt negatív hatásainak kivédésére. A fegyveres konfliktusokban érintett gyermekekre vonatkozóan az államok kötelessége gondoskodni arról, hogy a tizenötödik életévüket be nem töltött személyek ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésben, továbbá, hogy az ilyen korú gyermekeket ne sorozzák be. Amennyiben a tizenötödik életévet betöltött, de tizennyolc éven aluli gyermeket soroznak be, kötelesek a legidősebbek besorozásának elsőbbséget adni. A 38. cikkel szorosan összefüggő a 39. cikkel, mely értelmében, a részes államok kötelesek megtenni mindent az áldozattá, így többek között a háború áldozataivá vált gyermekek fizikai és lelki felépülése, illetve a társadalomba való visszailleszkedése érdekében is. A Gyermejkjogi Egyezménynek a gyermekáldozatok rehabilitációjára vonatkozó rendelkezése egyedülálló az emberi jogi szerződések között, ugyanis, ha tartalmazznak is bizonyos személyi körre vonatkozóan rehabilitációs előírásokat, azt vagy bűnelkövetők, vagy a fogyatékos személyek vonatkozásában teszik meg.⁴⁹

2.2. Fakultatív jegyzőkönyvek

Az Egyezmény három ún. Fakultatív Jegyzőkönyvvel (*Optional Protocols*) bővült, aláírásuk opcionális, mivel a Gyermejkjogi Egyezmény részes államainak nem kötelező a jegyzőkönyvekhez is csatlakozniuk. Az Egyesült Államok úgy csatlakozott két fakultatív jegyzőkönyvhöz, hogy magát a Gyermejkjogi Egyezményt nem ratifikálta.

⁴⁸ HARASZTI Margit Katalin: Kísérő nélküli kiskorúak a menekültjogban és a gyermekvédelemben: árnyak a Paradicsomban. *Kapocs* 2015/2. 19.o.

⁴⁹ CSAPÓ: *i.m.* 81-84. o.

2.2.1. A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv

Az ENSZ Közgyűlése határozatában, 2000 májusában az Egyezményt módosító Fakultatív Jegyzőkönyvet fogadott el a gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételéről címmel, mely alig két év alatt, 2002 februárjában hatályba is lépett. A Jegyzőkönyv elfogadása több szempontból előrelépést jelentett. Az 1. cikkelyében leszögezi, hogy a részes államok kötelesek minden lehetséges módon biztosítani, hogy fegyveres erejük 18 évnél fiatalabb tagjai ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben. A részes államok kötelesek biztosítani, hogy ne pusztán a 15, de a 18. életévüket be nem töltötteket se lehessen sorkatonai szolgálatra kötelezni, valamint kötelezettséget vállalnak arra, hogy az önkéntes katonai szolgálat minimális korhatárát is felemelik. Ezzel 15 évről 18 évre emelte a katonai szolgálatra való behívásnak az Egyezmény 38. cikkében szereplő alsó korhatárát. A Gyermeekjogi Egyezmény által preferált standard 15 éves életkor felemelése nem kivételt tűrő rendelkezés, ugyanis a jegyzőkönyv két megkülönböztetést is tesz, melynek következtében a 18 éves életkor nem vált egységes, minden tekintetben irányadó korhatárrá. Más elbírálás alá esnek az önkéntes és a kötelező sorozáson alapuló katonai szolgálat megkezdői, illetve a központi, nemzeti fegyveres erők és az ellenzéki fegyveres csoportok. A jegyzőkönyv kritikusan szerint a nem egységes korhatár alkalmazása esetén problémát okozhat a rendelkezések betartásának, végrehajtásának ellenőrzése, a következetességet és egységességet ez a szempont is kétségtelen indokolta volna.⁵⁰

⁵⁰ CSAPÓ: *i.m.* 193-198. o.

2.2.2. A gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló Fakultatív Jegyzőkönyv

A Gyermekek Jogairól szóló Egyezményhez fűzött második Fakultatív Jegyzőkönyv, 2002. januárjában lépett hatályba. Felhívja a figyelmet a gyermekek jogai ellen elkövetett olyan súlyos erőszakra, mint a gyermekkereskedelem, gyermekprostitúció és gyermekpornográfia. Tiltja ezeket a cselekményeket és arra szólítja fel az államokat, hogy szigorúan üldözzék és büntessék a kizsákmányolásnak ezt a formáját, valamint hangsúlyozza a fokozott társadalmi tudatosság és a nemzetközi együttműködés fontosságát ezen cselekedetek elleni harcban.⁵¹ A Jegyzőkönyv az Egyezményt kiegészíti az államok számára a gyermekek szexuális kizsákmányolását és bántalmazását eltörlő részletes követelményekkel és meghatározza a gyermekeladás, gyermekprostitúció és gyermekpornográfia fogalmát. A részes államok számára kötelezettségeket fogalmaz meg az ezekhez kapcsolódó tevékenységek kriminalizálására és büntetésére vonatkozóan. Elvárja továbbá, hogy a büntetés ne csak azokat sújtsa, akik szexuális kizsákmányolás céljából felajánlanak vagy közvetítenek gyermekeket, akik nyereségért szervezetet vagy gyermekeket szállítanak, vagy akik munkára kényszerítenek gyermekeket, hanem bárki mást is, aki gyermeket elfogad ilyen tevékenységek végrehajtására, illetve védi a gyermekáldozatok jogait, érdekeit. Hangsúlyozza, hogy kormányoknak jogi és egyéb támogatást kell nyújtaniuk a gyermekáldozatoknak, a gyermekek rehabilitációját és reintegrációját segíteni kell a szükséges orvosi, pszichológiai, logisztikai és pénzügyi támogatással. A Gyermekjogi Egyezmény kiegészítéseként a fakultatív jegyzőkönyv szövegének értelmezése az egyenlő bánásmód, a gyermek legfőbb

⁵¹ KHALIQ, Urfan: *International Human Rights Law Documents*. Cambridge University Press, 2017. 157-161. o.

érdeke és a gyermek szerepvállalásának elvei mentén kell, hogy történjen.⁵²

2.2.3. A kommunikációs (panasz) mechanizmusokban való részvételről szóló Fakultatív Jegyzőkönyv

A Harmadik Fakultatív Jegyzőkönyvet, amely a kommunikációs (panasz) mechanizmusokban való részvételről szól, 2012 februárjában nyitották meg aláírásra, és 2014 áprilisában lépett hatályba, a tizedik állam ratifikációja után.⁵³ A korábbiakkal ellentétben nem a Gyermekjogi Egyezmény valamely pontját bontja tovább, hanem egy panasztételi mechanizmust, illetve erre válaszul egy vizsgálati eljárást hozott létre. Érzékelhetően érzékenyebb területre lépett, ugyanakkor jelentős hiányt tölt be az ENSZ jogorvoslati rendszerében, eddig ugyanis a szerződés-alkotta testületek közül, egyedül a Gyermekjogi Bizottság nem tudta fogadni a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseinek megsértéséből fakadó egyéni panaszokat.⁵⁴

A Harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv megteremti annak lehetőségét, hogy a gyermekjogsérelmeket, amennyiben a nemzetállami szinten rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket kimerítették - és még nem telt el egy év - vagy az nem áll rendelkezésre, a genfi testület elé vigyék a részes államok polgárai, így a gyermekek

⁵² A gyermekjogi egyezményhez csatolt fakultatív jegyzőkönyvek. <https://unicef.hu/gyermekjogok/a-gyermekjogi-egyezményhez-csatolt-fakultatív-jegyzokonyvek> (2020. 04. 05.)

⁵³ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRRC.aspx> (2020. 04. 10.)

⁵⁴ BAUER Flóra: A Gyermekjogi Egyezmény harmadik fakultatív jegyzőkönyvének vizsgálata a nemzetközi rendszer viszonylatában. in Adsumus XV. ELTE Eötvös József Collegium, 2017. 341. o.

is. Akkor elfogadható, ha a fentiek mellett a Bizottság korábban még nem vizsgálta az ügyet, és az éppen nincs más nemzetközi szerv előtt sem. A jegyzőkönyv – a nemzetközi szerződéseknek megfelelően – kiegészítő jellegű, azaz a mechanizmusa akkor lép életbe, amikor a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerültek, ezzel az államok kezében hagyva a problémák kezelésének elsődleges lehetőségét és felelősségét. A panaszt egyének vagy egyének csoportja adhatja be olyankor, amikor a Gyermekjogi Egyezményből vagy valamelyik fakultatív jegyzőkönyvből fakadó jogait valamely részes állam megsérti a jegyzőkönyv hatályba lépését követően. A panasz elfogadása után a Bizottságnak a lehető leghamarabb értesítenie kell erről az érintett államot, amelynek legfeljebb hat hónapon belül meg kell küldenie a saját álláspontját az ügyről. Majd a felek a Bizottság segítségével az ügy békés rendezésére törekszenek. A Bizottság megküldi a felek számára észrevételeit és ajánlásait, melyre az államnak ismételt hat hónapja van reagálni, válaszában pedig be kell számolnia az ügy megoldása érdekében megtett lépéseiről. Az egyéni és/vagy csoportos panasz kivizsgálásán túl, a Bizottság számára lehetővé válik az ügyből kirajzolódó rendszerszintű jogsértések kapcsán az országlátogatás lehetősége is.⁵⁵

A jegyzőkönyv igyekszik a gyermekjogokat a lehető legteljesebb módon érvényesíteni. A bevezető részében újból elismeri a gyermekek jogait, speciális helyzetüket, továbbá kiemeli, hogy a gyermek legfőbb érdekét kell elsőként figyelembe venni a jogorvoslati eljárásnál, ebből következik, hogy a jegyzőkönyv által felállított mechanizmusnak gyermekbarátnak kell lennie. Lehetőséget ad arra, hogy a gyermekek döntéseket hozzanak és véleményt formáljanak, hiszen alapvetően csak a beleegyezésükkel kezdeményezhető az eljárás, kivéve, ha bizonyítható, hogy ez az ő érdekükben történik. A jegyzőkönyv

⁵⁵ LUX (2018) 71. o.

jelentősége abban áll, hogy megerősíti a Gyermekjogi Egyezmény monitorozási képességét egyrészt a Bizottság hatalmának és kapacitásának növelésével, másrészt a jegyzőkönyvnek köszönhetően egyéni panaszok is elérik az ellenőrzési mechanizmusokat.⁵⁶

3. A GYERMEKJOGI BIZOTTSÁG

3.1. A Bizottság működése

Az emberi jogok nemzetközi védelme szempontjából kiemelkedően fontos szerepet látnak el a független szakértőkből álló, úgynevezett *treaty body* bizottságok (szerződéseket felügyelő bizottság), melyek figyelemmel kísérik a szerződésekben foglaltak tagállami végrehajtását. Az univerzális emberi jogi egyezmények keretében tíz bizottság működik, közülük az egyik a Gyermekjogi Bizottság (Committee on the Rights of the Child – CRC.⁵⁷ Az egyezmény létrehozta a Gyermekjogi Bizottságot (A továbbiakban: Bizottság) a következők szerint: „*A részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálatára megalakul a Gyermek Jogainak Bizottsága*”.⁵⁸ Az ENSZ Gyermekjogi Bizottság nem jogi személyiség, hanem egy független szakértőkből álló testület, amely monitorozza az Egyezmény végrehajtását a résztvevő

⁵⁶ BAUER: *i.m.* 342-343. o.

⁵⁷ LAMM Vanda: *Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről.* in Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére.* Universitas-Győr, Győr, 2013. 300-301. o.

⁵⁸ Convention on the Rights of the Child [Gyermek jogairól szóló egyezmény], New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény 43. cikk

államok jelentési kötelezettsége alapján.⁵⁹ A Bizottság egy választott testület, mely eredetileg tíz taggal 1991-ben jött létre, majd a tagok számát 1998-ban 18 tagúra bővítették, magas erkölcsiségű, független szakértők alkotják, akik elismert kompetenciával rendelkeznek az emberi jogok területén. A tagokat négyéves időtartamra a részes államok által jelölt személyek jegyzéke alapján, titkos szavazással választják, mandátumuk egyszer megújítható. A részes államok mindegyike egy jelöltet nevezhet állampolgárai közül.

Feladata, az egyezményben részes államok által vállalt kötelezettségeikről ötévente benyújtásra kerülő országjelentések révén, a gyermekek jogainak védelme, figyelemmel kísérése, és amennyiben szükségesnek tartja, ajánlások megfogalmazása.⁶⁰ A Bizottság évente három alkalommal egy-egy hónapig ülésezik Genfben, amely háromhetes plenáris ülést és egyhetes ülést megelőző munkacsoportot foglal magában.⁶¹ Az első három hétben a tagállamok kormányainak képviselői találkoznak, akik a jelentéseik alapján folytatnak konzultációt. Az utolsó héten folynak az ülést előkészítő megbeszélések, melyen a civil szervezetek képviselői, szakértők, ENSZ-szervezetek képviselői, ombudsmanok, gyermekek vesznek részt. Az adott ország jelentéstevői összeállítják a záró észrevételek (*concluding observations*) és a javaslatok tervezetét az ország jelentések és a civilekkel folytatott diskurzus alapulvételével. A

⁵⁹ HERCZOG Mária: A Gyermejjogi Bizottság munkájáról, hatásáról, a gyermekek jogok trendjéről http://www.feherliliomegyesulet.hu/tarhely/feherliliomegyesulet/dokumentumok/201605/a_gyermejjogi_bizottsag_munkajarol.pdf (2020. 04. 05.) 1.o.

⁶⁰ Monitoring children's rights, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx> (2020.03.20.)

⁶¹ Monitoring children's rights, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx> (2020.03.20.)

tervezeteket a Bizottság tagjai konszenzussal fogadják el és szorgalmazzák azok széleskörű megismertetését és figyelembevételét.⁶²

A Bizottság tevékenységének eredményeképp mára már több száz záró észrevétel született, melyekre esetjogként is tekinthetünk, hiszen részletesen tartalmazzák az egyezményt ratifikáló országok által elért eredményeket, feltárt hiányosságokat a végrehajtás tekintetében.⁶³ A Bizottság számára az ügyrendi szabályzat által lehetősége nyílik, kétévente általános vitanapok (*general discussion day*) megrendezésére, melyet egy-egy kiválasztott, gyermekjogokat érintő aktuális témának szentel.⁶⁴ A legelső általános vita 1992-ben a gyermekek és a fegyveres konfliktusok kérdéskörét fejtette ki, majd ezt követően olyan fontos témákat érintettek, mint a gazdasági kizsákmányolás, az öslakos gyermekek jogai, a gyermekek oktatása krízishelyzetben, a nemzetközi migráció és a gyermekek kérdésköre, a digitális média és gyermekjogok összefüggéséről, a gyermekek és a környezetvédelem kérdéseiről.⁶⁵ A vitanapokon szakértők, civil szervezetek, és az ENSZ szakosított szerveinek képviselői vesznek részt a Bizottság tagjain, és a titkárság munkatársain kívül, melyek eredményeképpen összefoglalók készülnek a további munkaanyagokhoz, illetve a fakultatív jegyzőkönyvek, átfogó kommentárok szövegeihez.⁶⁶

⁶² LUX Ágnes: Tükör és/vagy görbe tükör? Magyarország a Gyermejjogi Bizottság előtt. *Esély*, 2015/4. 6.o.

⁶³ A 20. éves Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény [file:///C:/Users/user/Downloads/a-20_-eves-gyermejjogi-egyezmény-rovid-ismertetoje%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/a-20_-eves-gyermejjogi-egyezmény-rovid-ismertetoje%20(1).pdf) (2020. 03. 16.)

⁶⁴HERCZOG Mária: *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009. 451.o.

⁶⁵ CSAPÓ: *i.m.* 140-141.o.

⁶⁶ HERCZOG (2016) 2.o.

4. ÁLTALÁNOS KOMMENTÁROK

A szerződéseket felügyelő bizottságok az egyezményeknek egy-egy államban való végrehajtásán túl, ún. *general recommendation-t*, *general comment-t*, *observations générales-t*, (általános ajánlásokat, általános kommentárokat, észrevételeket, megjegyzéseket) is közzé tesznek.⁶⁷ Az Egyezmények érdemi rendelkezéseihez fűzött általános kommentárok nem minősülnek a szerződések kötelező hatályú értelmezésének, azonban jelentős súlya van. Az általános kommentárokból megfogalmazott rendelkezések „*az emberi jogok értelmezésének egyfajta nemzetközi standardját képezik*”^{68, 69}

A Gyermekjogi Bizottság a Gyermekjogi Egyezmény széleskörű megvalósítása érdekében az egyes cikkekhez általános kommentárokat készít, melyek a Bizottság állásfoglalását, értelmezését jelentik az egyes témakörökben. Az Egyezmény egyes cikkeivel összefüggésben a Bizottság olyan kérdésekben dolgozott ki általános kommentárt, mint az oktatás céljai, a független nemzeti emberi jogi intézmények szerepe a gyermekjogok előmozdításában és védelmében, a HIV/AIDS és a gyermekjogok kérdése, a fogyatékossgal élő gyermekek jogai, gyermekjogok a fiatalokúak igazságszolgáltatási rendszerében, a gyermek meghallgatáshoz való joga, a gyermekek joga az erőszak minden formájával szembeni védelemre, a gyermek mindenképp felett álló érdekének figyelembe vétele, a gyermek játékhoz és pihenéshez való joga.⁷⁰

A továbbiakban dolgozatomban a Bizottság három fő általános kommentárjának hazai megvalósulását vizsgálom, valamint az

⁶⁷ LAMM (2013) 302.-303. o.

⁶⁸ LAMM Vanda: *ENSZ emberi jogi szerződési bizottságok*. in Lamm Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. HVG-ORAC, Budapest, 2018. 230.o.

⁶⁹ LAMM (2018) uo.

⁷⁰ HERCZOG (2016) 1-2.o.

Egyezményben részes államok és Magyarország gyakorlatát hasonlítom össze.

4.1. A független nemzeti emberi jogi intézmények szerepe a gyermekjogok előmozdításában és védelmében

A Bizottság már egy 1996-ban közzétett ajánlásában kifejtette a gyermekvédelmi ombudsman létrehozására vonatkozó javaslatát, majd 2002-ben adta ki a független nemzeti emberi jogi intézményeknek a gyermekjogok védelmében és népszerűsítésében betöltött szerepéről szóló második számú általános kommentárját. Kiemeli a független nemzeti emberi jogi intézmények gyermekjogvédelmi feladatait az egyezmény 4. cikkéből fakadóan. A részes államok beszámolóit vizsgálva, a Bizottság következetesen ajánlja a független emberi jogi intézmények létrehozását – gyermekjogi ombudsmani hivatalét, bizottságét vagy biztosét.⁷¹ A korábbi javaslatához képest lazított az államok kötelezettségein, hiszen a kommentár többször említi a „gyermekjogi ombudsman” kifejezést, mégis hangsúlyozza, hogy nem a szervezet formája a meghatározó, hanem az, hogy képes legyen függetlenül és eredményesen vizsgálni a gyermeki jogok érvényesülését. Az általános kommentárnak célja volt továbbá felhívni a részes államokat, hogy a már létező intézményeiket vizsgálják felül az emberi jogi intézményekre vonatkozó minimum standardokat

⁷¹ HERCZOG (2009) 45-46. o.

rögzítő ún. Párizsi Alapelveknek⁷² megfelelően.⁷³ Az ENSZ 2002-ben fogadta el „A gyermekekhez igazított világ” (*A world fit for children*) című dokumentumot, mely kimondja, hogy egy független ombudsmani intézmény a legalkalmasabb a gyermekjogok védelmére.⁷⁴

Európában az eltérő elnevezésű és működési modellben megvalósuló hivatalokat és intézményeket az *European Network of Ombudsmen for Children* (ENOC) azaz a Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata fogja össze. A Hálózat munkájában társult tagként Magyarország 2012 óta az alapvető jogok biztosa révén vesz részt.⁷⁵

4.1.1. A gyermekjogi biztos intézményének alakulása hazánkban

Hazánkban 2002 őszén a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium (GYISM), illetve az Egészségügyi-, Szociális és Családügyi Minisztérium (ESzCsM) politikai államtitkárai egy esetleges ifjúsági ombudsmani hivatal felállítását fontolgatták. A GYISM az ombudsmani

⁷² Párizsban 1991-ben szervezték meg az első, kifejezetten az emberi jogok védelmére és elősegítésére szakosodott intézmények létrehozását célzó munkaértekezletet, mely kidolgozta az ún. Párizsi Alapelvek kritériumrendszerét. A Párizsi Alapelveket az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága közvetítésével 1993. decemberében az ENSZ Közgyűlése is elfogadta. A Párizsi Alapelvek a Nemzeti Emberi Jogi Intézmények működésének elvi alapját jelentik, érdemben befolyásolva a hatáskört és felelősségi kört, valamint a működési struktúrát és a független és plurális működés garanciáit.

⁷³ GENERAL COMMENT No. 2 (2002) The role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child <https://www.refworld.org/docid/4538834e4.html>

⁷⁴ C. REIF, Linda: *The ombudsman, good governance and the international human rights system. The ombudsman for children: Human Rights Protection and Promotion*. Leiden – Martinus, Nijhoff 2004. 298. o.

⁷⁵ LUX Ágnes – SZABÓ Máté – SZIKLAY Júlia: Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa munkájának nemzetközi környezete – különös tekintettel a gyermeki jogokra (2007-2010). *Külvügyi Szemle* 2010/4 97. o.

hivatal létrehozását tartotta szükségesnek, indoklása szerint, független ellenőrzést biztosított volna a gyermekek jogainak érvényesülése érdekében. Az ESzCsM azonban inkább egy gyermek- és családügyi ombudsmani hivatal megvalósítását támogatta volna, hiszen úgy vélte a jogrendszer meglévő formájában is képes a gyermeki jogok garantálására. 2003 novemberében a gyermek-, ifjúsági és sportminiszter gyermekjogi miniszteri megbízottat nevezett ki, melynek feladatkörébe tartozott a gyermekjogi miniszteri biztos intézményének megfelelő előkészítése.⁷⁶ A miniszteri megbízott mandátuma határozott ideig, 2004. július 1-jéig tartott, hiszen ezt követően kellett volna megkezdeni a működést, de ezt sajnos nem sikerült véghezvinni. 2004 elején a miniszteri biztos megkezdte az előkészítő munkát, melynek keretében megvizsgálta, hogy Európában milyen gyermekjogi biztosok működnek, milyen feladat – és hatáskörrel bírnak a gyermekjogok fejlesztése érdekében, illetve azt, hogy Magyarországon, hogyan épül fel a gyermekek jogainak védelmét biztosító intézményrendszer, ezt azonban nem követte konkrét jogszabály-tervezet elkészítése.⁷⁷

Hazánkban a gyermeki jogok védelme az alapvető jogok biztosának feladata, hiszen a jelenleg hatályos, egységes ombudsmani intézményt létrehozó, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 1. § (2) bekezdése szerint *„az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a) a gyermekek jogainak védelmére.”*⁷⁸

⁷⁶ RÓZSÁS: *i.m.* 190. o.

⁷⁷ VOLLNER Judit: Nagyító alatt a gyermeki jogok érvényesülése - A miniszteri biztos intézménye a kidolgozás fázisában. *Család, gyermek, ifjúság* 2004/2. 34. o.

⁷⁸ 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról 1. § (2)

4.1.2. A gyermekjogokat védő intézmények külföldön

A részes államokban működő intézményeket vizsgálva megállapítható, hogy mind feladataikat, hatáskörüket, mind pedig létrehozásukat tekintve eltérő vonásokat mutatnak. Magyarországhoz hasonlóan vannak olyan államok – mint, Portugália, Grúzia, Románia – ahol a gyermeki jogok védelme az „általános” ombudsman feladata. Ezekben az országokban, gyakran arra hivatkozással ellenzik az önálló gyermekjogi biztos intézményének létrehozását, hogy a jogintézmény felállítása gyengítené a meglévő ombudsman intézményi tekintélyét. Számos példát találhatunk arra is, hogy az általános biztos valamely helyettese a címzettje a gyermekjogokkal kapcsolatos ügyeknek. Ezt a megoldást választó országokban különbség van a tekintetben, hogy a helyettes ombudsmant az általános biztos bízza meg (pl. Dánia, Finnország, Szlovénia), vagy jogalkotói felhatalmazás alapján látja el a tevékenységét a gyermekjogok területén (pl. Görögország). Európában gyakorinak tekinthető az a megoldás, hogy a gyermekjogok védelmére független gyermekjogi ombudsmant hoznak létre.⁷⁹

Az intézményt a világon elsőként 1981-ben Norvégiában hozták létre. A norvég gyermekjogi ombudsmant a király nevezi ki, a biztos hivatalból vagy kérelemre jár el, független jogintézmény.⁸⁰ Az ombudsman a gyermekek jogait érintő nemzeti és nemzetközi törvénykezés fejlesztésén munkálkodik, vizsgálatot indíthat és publikálhat a gyermekeket érintő témákban.⁸¹

⁷⁹ RÓZSÁS: *i.m.* 197-198. o.

⁸⁰ KÖRNYEI Ágnes: Skandinávia, mint „normatív éllovas” a gyermekjogok terén. *Külföldi Szemle*. 2009/4 55-56.o.

⁸¹ BASSOLA Eszter: Egyes európai országok gyermekjogi ombudsmanjai In: Kovács Orsolya Ágota (szerk.): *Gyermekjogi projekt. AJOB Projektfüzetek*, 2009/3. 42. o.

Lengyelországban 2000-ben hozták létre a gyermekjogi ombudsman intézményét, (*Commissioner for Children's Rights*), független, jogállását tekintve a parlamenthez kötődik, az eléjük terjesztett éves beszámolóját köteles nyilvánosságra hozni. Személyét a törvényhozás választja és mentelmi joga illeti meg.⁸²

Az Egyesült Királyságban a gyermekjogi ombudsmani szervezet (*Children's Rights Commissioner*) 2005-ben kezdte meg működését, azonban nem rendelkezik a nemzetközi követelmények szerinti erős jogosítványokkal, további problémaként mutatkozik, hogy hivatalának függetlensége is megkérdőjelezhető. A hiányosságok kiküszöbölése érdekében, jelentős törekvés mutatkozik arra, hogy feladatait összehangolják az Egyezmény rendelkezéseivel.⁸³

4.1.3. Szükség van-e gyermekjogi ombudsmanra?

Látva a magyarországi és külföldi szabályozást, felmerül a kérdés, hogy szükség van-e gyermekjogi ombudsmanra hazánkban? Mely számos kérdést hordoz magában: Miért csak a gyermekek jogait illeti meg egy szakosított ombudsman felállítása? Egy szakosított ombudsman lenne vagy más jogterület fokozottabb védelme érdekében további szakosított biztosokat intézményesítene hazánk? A hatáskörmegosztásból eredően a szakosított szerv, hol helyezkedne el a hierarchiai létrán?

Annak ellenére, hogy a gyermeki jogok védelmére léteznek ugyan jogvédelmi eszközök hazánkban, mégis úgy gondolom éppúgy, mint számos európai országban, Magyarországon is szükség lenne egy független, ombudsmani intézményre. A hazai ombudsman rendszert a 2012-ben hatályba lépett Alaptörvény lényegesen megváltoztatta. A korábbi szakombudsmanok, azaz a több biztost elismerő rendszerből egy általános biztost intézményesítettek. Az ombudsmani

⁸² BASSOLA: *i.m.* 40-41. o.

⁸³ RÓZSÁS: *i.m.* 203-204. o.

intézményrendszer átalakításával nem érvényesül az ügyteher megosztása, minden feladat egy kézben összpontosul, melynek feloldása szempontjából is előnyös lenne egy gyermekjogi ombudsman létrehozása.⁸⁴

A gyermekjogok biztosítása és védelme egy olyan biztos kezében összpontosulna, aki kizárólagosan ezen jogterület fejlesztését látná el. Nem lenne más jogterület védelme a hatáskörében, így csak a gyermekek helyzetére, jogaira és esetleges válsághelyzetükre tudna koncentrálni. Így az általános jogvédelemmel foglalkozó biztos a gyermekjogokon kívül elláthatna minden olyan védelmi mechanizmust, melyet a törvényalkotó a feladat- és hatáskörébe utalt.⁸⁵

Ahogy már korábban is rámutattam felmerülhet e kérdés, hogy egy szakosított ombudsman lenne vagy további szakosított biztosokat intézményesítene hazánk? Természetesen nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az ombudsmanok túlságosan nagy száma a jogintézmény kiüresedését eredményezheti. Ezért úgy gondolom olyan jogterületeket célszerű ombudsmani oltalomban részesíteni, melyek a jogaikat kevésbé képesek önállóan képviselni, valamilyen szempontból kiszolgáltatott emberekhez, illetve azok csoportjához tartoznak, valamint, amelyekkel kapcsolatban hazánkban más államokhoz képest lemaradás figyelhető meg.⁸⁶ Úgy gondolom, a gyermekjogok olyan jogcsoportot jelentenek, amelyek mindkét követelménynek teljes körűen megfelelnek.

Amennyiben a gyermekek számára biztosítani akarnánk szakosított ombudsmant, ahhoz újabb Alaptörvény módosítás, a 30.

⁸⁴ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 30. cikk

⁸⁵ SIMON Mercédesz: A gyermekjogokért felelős szakosított ombudsman létjogosultsága Magyarország alkotmányos rendjében https://arsboni.hu/a-gyermekjogokert-felelos-szakosított-ombudsman-letjogosultsaga-magyarország-alkotmányos-rendjeben/#_ftnref1 (2020. 09. 02.)

⁸⁶ RÓZSÁS: *i.m.* 14. o.

cikk átalakítása válna szükségessé. Fel kellene bolygatni az állóvizet, mely azt jelentené, hogy vissza kellene térni a 2012 előtti állapothoz, melyben a jogalkotó elismerte a szakombudsmanok létét. Ha a módosítás megvalósulna újabb kérdéseket vetne fel, az új ombudsmannak a hatásköreit és feladatait a hatályos törvény megfelelő fejezetébe delegálnánk, vagy akár egy teljesen új rá vonatkozó törvényt hoznának, melynek segítségével az intézményrendszer részévé tennék őt.⁸⁷

4.2. A fogyatékossgal élő gyermekek jogai

A Gyermekjogi Egyezmény az első olyan emberi jogi szerződés, mely külön hivatkozással rendelkezett a fogyatékossgáról – a megkülönböztetés mentességről szóló 2. cikkében – valamint külön részt szentelt a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak.⁸⁸ A Bizottság 2006-ban fogadta el „A fogyatékossgal élő gyermekek jogai” című 9. számú általános kommentárt.⁸⁹ Célja, hogy az egyezmény valamennyi rendelkezését átfogóan, útmutatást nyújtson és segítse a részes államokat a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak és jólétüknek előmozdításában. A Bizottság kiemeli, hogy nem a fogyatékossguk képezi a legfőbb akadályt, hanem társadalmi, hozzáállásbeli és fizikai akadályok együttese, melyet a fogyatékossgal élő gyermekek nap mint nap átélnek.⁹⁰

⁸⁷ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

⁸⁸ Gyermek jogairól szóló egyezmény, New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 23. cikk

⁸⁹GENERAL COMMENT No. 9 (2006) The rights of children with disabilities <https://www.refworld.org/docid/461b93f72.html>

⁹⁰ HERCZOG (2009) 237. o.

Hazánkban az Országgyűlés az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának ajánlásaival összhangban - amelyekben a bizottság egy gyermekekre vonatkozó nemzeti cselekvési terv kidolgozására szólított fel - elfogadta a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiát, 2007-2032. A stratégia legfőbb célkitűzése a gyermekeknek szóló szolgáltatások fejlesztése - és a fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik helyzetének javítása. 2011. decemberében egy új kormányhatározat beépítette a stratégiát a 2011–2020-ra szóló Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiába. Kiemelt célja a területi hátrányok és a megkülönböztetés eredményes leküzdése.⁹¹

4.2.1. A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő sajátos kérdések

Hazánkban a fogyatékossgal élő gyermekek védelmét több jogi aktus is garantálja. Magyarország hátrányos helyzetű részein élő gyermekek és családjaik számára sok esetben az alapvető egészségügyi és szociális szolgáltatások igénybevétele is mérhetetlenül nagy problémát jelent.⁹² Jogi védelmüket egyrészt az Alaptörvény⁹³ írja elő, mely kimondja a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés tilalmát, illetve más törvények⁹⁴ is garantálják azt. A jogi keret összhangban van a Gyermekjogi Egyezményvel, ennek ellenére a gyakorlati végrehajtás

⁹¹ 47/2007. (V. 31.) OGY határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032

⁹² BÉNDEK Julianna: *Országjelentés Magyarországról - a "Fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról" szóló tanulmányhoz*. Európai Unió, Brüsszel, 2013. 6. o.

⁹³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

⁹⁴ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról, 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

esetenként nehézkes. A problémát hazánkban a fogyatékossgal élő gyermekek társadalom általi befogadása, valamint az általános oktatáshoz való hozzáférése jelenti.⁹⁵

A fogyatékossgal élő gyermekeknek ritkán, vagy szinte egyáltalán nincs lehetőségük a társadalmi részvételre, hiszen a tévhit, a társadalmi és közösségi előítéletek miatt akadályokba ütköznek. Írországban, működik egy fiatalokból álló tanácsadó testület, melynek fogyatékos gyermekek is tagjai, ez az úgynevezett Ifjúsági Tanács, mely kidolgozott egy jó gyakorlatot a társadalmi részvételre vonatkozóan. Létrehoztak egy fórumot a fiataloknak, akik így helyi és országos témákban is megszólalhatnak. További jó gyakorlatként említhető a Wales-ben létrehozott Mencap Cymru elnevezésű szervezet, hiszen 15-25 év közötti értelmi fogyatékos fiatalok számára egy programot vezettek be, mely a társadalmi részvételt biztosítja számukra. Jó példája annak a lehetőségnek, hogy a társadalmi tudatosság formálása az értelmi fogyatékos gyermekek részéről is megvalósulhat helyi és országos politikai folyamatokban egyaránt, például egy petíció kidolgozása révén. Magyarországon bár kifejezetten gyermeknyelven készített honlap segíti őket abban, hogy a rossz bánásmód és visszaélés esetén az alapvető jogok biztosához fordulhassanak, a fogyatékossgal élő gyermekek nem tudnak egyenlő mértékben részt venni a társadalomban.⁹⁶

Az egészségügy az oktatáshoz hasonlóan, szintén egy olyan terület, ahol jelentősen nagy eltérések adódnak az egyes országok között. Amikor az egészségügy általános lefedettsége meglehetősen alacsony, akkor az értelmi fogyatékossgal élő gyermekek esetében a

⁹⁵ BÉNDEK: i.m. 6-7. o.

⁹⁶ LATIMIER, Camille –ŠIŠKA, Jan: *Children's rights for all! Implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child for children with intellectual disabilities*. Inclusion Europe, Brussels, 2011. 10-31. o.

szülők vállalják a felmerülő költségek biztosítását az egészségügyi szolgáltatások igénybevételére, mely meglehetősen nagy terhet ró rájuk. Ausztria és Franciaország, a fogyatékossgal élő gyermekek számára magas színvonalú egészségügyi szolgáltatást biztosít, ellentétben Bulgáriával, ahol már az is nagy erőfeszítéseket jelent, hogy minden gyermek az állami egészségbiztosítási rendszerbe kerüljön. Magyarországon a magas színvonalú egészségügyi ellátáshoz szükséges feltételek hiányoznak, ezt különösen a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok érzik. Az egészségügyi infrastruktúra elégtelensége és a szakemberek hiánya meglehetősen megnehezíti a fogyatékossgal élő gyermekek egészségügyi ellátáshoz való jogának megfelelő és tényleges megvalósulását.⁹⁷

4.2.2. Oktatás-nevelés

Fontosnak tartom kiemelni a fogyatékossgal élő gyermekek lehetőségeit az oktatás igénybevételére, hiszen az Egyezményben részes államok által a végrehajtásról közzétett statisztikák közül, a legtöbb adat az oktatáshoz kapcsolódik, így e terület vizsgálata és megismerése segítségünkre lehet, hogy átfogóbb képet kapjunk az államok gyakorlatáról. A nemzeti beszámolókat vizsgálva megállapítható, hogy a jogszabályok bizonyos fokig rendelkeznek az inkluzív nevelésről.⁹⁸ Az inkluzív nevelés gyakorlatban történő megvalósítása az államok többségében messze van még a kielégítő helyzettől. Az országok mindegyike tett már lépéseket a

⁹⁷ WOODIN, Sarah: *A charm módszertan kísérleti alkalmazása a monitorozások eredményei: Bulgária, Csehország, Magyarország és az Egyesült Királyság.* 2017. 20-35. o.

⁹⁸ Az inkluzív nevelés célja azonban a sokféleség felismerése és megóvása, a megkülönböztetés elleni küzdelem; olyan iskola létrehozása, amely mindenki számára elérhető

„mainstream”⁹⁹ oktatás inkluzívva tételében, de mégsem érték el azt, hogy minden gyermek számára ténylegesen elérhetővé is váljon.¹⁰⁰

Fontos kiemelni, hogy az adatok országonként heterogének. Néhány ország beszámolója alapján, mint például az Egyesült Királyság, Litvánia és Spanyolország szembeűnő, hogy az értelmi fogyatékossggal élő gyermekek többségét mainstream iskolákba integrálják, viszont a súlyos halmozott fogyatékossggal élő gyermekek továbbra is szegregált iskolákban tanulnak.¹⁰¹ Ausztriában az inkluzív nevelés-oktatási jogszabályok attól függően változnak, hogy melyik tartományban vagyunk, hiszen néhány közülük gyakorlatilag felhagyott a szegregált oktatással, más tartományok pedig csak most kezdik felfedezni ezt a területet.¹⁰² Hollandiában a fogyatékossggal élő gyermekek nagyobb hányada speciális iskolában tanul. Belgiumban a halmozott fogyatékossggal élő gyermek döntő többsége, nem is jár iskolába, helyette iskolába nem járó gyermekek számára fenntartott nappali intézményeket vesznek igénybe.¹⁰³

A „*school for all*” – azaz a „mindenki iskolája” – mozgalom évtizedes hagyományokkal bír az európai társadalmakban. Lényege és egyben végső célja a kirekesztettség, a negatív diszkrimináció visszaszorítása az egész társadalomban, de különösen az iskolákban.¹⁰⁴

⁹⁹ mainstream= „főáram”, többség által elfogadott irányzat

¹⁰⁰ LATIMIER, Camille – ŠIŠKA, Jan: *i.m.* 17-18. o.

¹⁰¹ Egyenlő jogokat minden gyermeknek! A Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtása az értelmi fogyatékossggal élő gyermekek érdekében Európai jelentés. 21-23. o. <http://inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/HU.pdf> (2020. 09. 10.)

¹⁰² STADLER, Andrea: Die Rechte von Kindern mit Behinderung – Veränderungen durch das Inkrafttreten der UN-Behindertenrechtskonvention. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung* 2017/2. 194-195. o.

¹⁰³ LATIMIER, Camille – ŠIŠKA, Jan: *i.m.* 17. o.

¹⁰⁴ RÉTHY Endréné: A speciális szükségletű gyermekek nevelése, oktatása Európában. *Magyar Pedagógia* 2002/3. 281–300. o.

Az integráció eltérően valósul meg az egyes államokban, a meglehetősen változatos jogi, szakmai, tartalmi szabályozása miatt.¹⁰⁵ Abban viszont közös vonást mutatnak, hogy lehetőséget biztosítanak a fogyatékossgal élő gyermekek iskolai nevelésére, ám hogy ezt a többiekkel együtt vagy esetleg külön valósítják meg, szintén eltérés figyelhető meg.¹⁰⁶

Romániában, a 90-es években a legtöbb sajátos nevelési igényű gyermek a többségi iskolákhoz hasonlóan működő, speciális iskolában tanult. Az integrált oktatás határozott fejlődése az ezredforduló körül indult el. A román kormány 2005-ben rendelte el, hogy minden megyében hozzanak létre az inkluzív nevelést segítő iskolaközpontokat, melyeknek feladata a többségi iskolában tanuló fogyatékossgal élő gyermekek ellátásának segítése.¹⁰⁷

Az integráció Bulgáriában a 90-es évek végén indult meg, majd a 2002-es közoktatási törvény hozott áttörést az integrált nevelés óvodai és iskolai bevezetésével. Egy évvel később egy kormányhatározattal elfogadták a fogyatékos gyermekek védelmének nemzeti stratégiáját, melynek legfőbb célja a modellváltás volt, ezen belül pedig a gyermek speciális elhelyezése, az oktatás minőségi javítása, valamint a családgondozás. Jelenleg Bulgáriának saját nemzeti programja van az inkluzív nevelés létrehozására.¹⁰⁸

Törökországban a 90-es évek statisztikái szerint az oktatáspolitikai és a közoktatási gyakorlat között mennyiségi és

¹⁰⁵ NÉMETHNÉ TÓTH Ágnes: Tanári Attitűdök És Inkluzív Nevelés. *Magyar Pedagógia*, 2009. 109. évf. 2. sz. 107. o.

¹⁰⁶ HALÁSZ Gábor: A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása: európai politikák és hazai kihívások. *Új Pedagógiai Szemle* 2004/2. 28–37. o.

¹⁰⁷ BERSZÁN Lídia: Jogok és esélyek. A fogyatékos gyerekek/fiatalok helyzete és lehetőségei Romániában – longitudinális kutatás. *Erdélyi Társadalom*, 2012/2. szám 32–33. o.

¹⁰⁸ SARAH (2017) 19. o.

minőségi kétségek is felmerültek.¹⁰⁹ Törökország jelentős előrelépése az intézményesítés terén figyelhető meg, ugyanis jelentős a bentlakásos gondozásban élő gyermekek számának csökkenése, viszont a török oktatáspolitikai cselekvési programjainak alapvető, mégpedig rendszerszintű problémákat kell a jövőben megoldaniuk, például a tankötelezettség teljes körűvé tételét, a közoktatási intézmények számának növelését, eltörölni a kettős – azaz nemek közötti vagy fogyatékosok szerinti – oktatási rendszert.¹¹⁰

Szlovákiában a gyermekeknek a szülő döntésétől függően lehetőségük van normál vagy speciális oktatásban részt venni. A szülők gyakran azért íratják speciális iskolába a gyermeküket, mert csak ott látják biztosítottnak a megfelelő oktatást a gyermek számára. Ugyanis a normál oktatási intézmények legnagyobb hiányossága, hogy nem biztosítanak személyi segítőket a fogyatékos gyermekek számára. Mindezek alapján a szülők tényleges választási lehetősége megkérdőjelezhető.¹¹¹

Az utóbbi években – nyugati mintára: USA, skandináv országok, Egyesült Királyság, Olaszország – hazánkban is érződik a törekvés, hogy megszűnjön a sérült és ép tanulók közötti hátrányos megkülönböztetés, az óvodákban és az iskolákban is nevelkedjenek együtt a gyermekek, megismerjék és tolerálják egymás másságát,

¹⁰⁹ SAKIZA, Halis: The route to 'inclusive counselling': counsellors' perceptions of disability inclusion in Turkey. *International Journal of Inclusive Education*, 2014 253-254. o.

¹¹⁰ Everybody counts A situation analysis of the inclusion of children with disabilities in the Western Balkans and Turkey 21. o. <https://www.unicef.org/eca/media/5361/file/Children%20with%20Disabilities%20in%20Western%20Balkans%20and%20Turkey%202018.pdf> (2020. 09.25.)

¹¹¹ ŠUKOLOVÁ, Denisa: Social Representations of Inclusive School from the Point of View of Slovak Education Actors. *New Educational Review*, 2018. 248-249. o.

megtanulják az együttélés szabályait.¹¹² Az együttnevelés lehetősége mellett a hazai közoktatási szabályozás hangsúlyosan az 1993. évi LXXIX. törvény¹¹³ 2003. évi módosítása állt ki.

Hazánkban akadályokat képez a köznevelési törvény¹¹⁴ szabályozása, hiszen nem írja elő az 5 évesnél fiatalabb, fogyatékossgal élő gyermekek óvodai nevelését vagy gondozását. Ezáltal a gyakorlatban a csecsemők és az 5 év alatti gyermekek korai fejlesztése problémás. Az 5 évnél idősebb, súlyos vagy halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása megvalósulhat speciális oktatási intézményekben, otthon vagy abban az intézményben, ahol a gyermek él, ennek következtében sok gyermek kimarad az intézményesített oktatásból, és otthon marad.¹¹⁵

A Bizottság szorgalmazta, hogy Magyarország tegyen fokozott erőfeszítéseket a fogyatékossgal élő gyermekek integrált oktatási rendszerének kialakítása érdekében. Hazánkban pozitívként kiemelendőnek tartom az integráció területén örvendetes civil társadalmi kezdeményezést, a Down Egyesület által indított „Mindenkinek becsengettek!” projektet. A későbbiekben határokon átnyúló együttműködési programmá alakult hazánk részvételével. Legfőbb célja, hogy a differenciált tanítási módszerek alkalmazásával a fogyatékossgal élő gyermekek számára elérhetővé tegye az oktatást. A program eddigi eredményei pozitív képet mutatnak, hiszen a vártnál kisebb különbségeket tapasztaltak a sérült és ép gyermekek között. Módszertanilag megoldható volt számukra az együttműködés, eszközrendszerük is megfelelő volt, valamint a programban részt vevő

¹¹² BÁNFALVY Csaba: A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról. (A magyarországi integrációs folyamat és helyzet) *Esély* 2009/2 3-4. o.

¹¹³ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

¹¹⁴ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

¹¹⁵ BÉNDEK: *i.m.* 34-35. o.

pedagógusok sérült gyermek iránti attitűdje is meglehetősen előremutónak minősült.¹¹⁶

Az oktatáshoz való jog biztosítása érdekében két fő elem megléte elengedhetetlen, mégpedig a hátrányos megkülönböztetés tilalma és az észszerű alkalmazkodás biztosítása, a másik pedig az inkluzív oktatás megvalósítása. Az észszerű alkalmazkodás elve alapköve az inkluzív oktatás megteremtésének.¹¹⁷ Az észszerű alkalmazkodás, a klasszikusan tilalmat deklaráló diszkriminációs tényállásoktól eltérően pozitív, tevőlegesen megvalósítandó kötelezettséget jelent, melynek értelmében a fogyatékossgal élő személyeket nem „betegként” kezeli a környezete, hanem másokkal azonosan. A diszkrimináció tehát abban az esetben valósul meg, ha az észszerű alkalmazkodás követelménye elmarad. Az észszerű alkalmazkodás gyakorlati érvényesüléséhez elengedhetetlen, hogy fogalma és szankció rendszere törvényi szinten is szabályozva legyen hazánkban.¹¹⁸ Véleményem szerint Horvátország jó gyakorlat abban a tekintetben, hogy a horvát jogszabályok értelmében az inkluzív oktatás hiánya/észszerű alkalmazkodás, diszkriminációt valósít meg.¹¹⁹

¹¹⁶ KISARI Károly: *Mindenkinek Becsengettek!* Down Egyesület Nyíregyháza, 2011. 19-23. o.

¹¹⁷ MIKOLA Orsolya Irén: A fogyatékossgal élő személyek jogvédelme a fogyatékosjogi ensz-egyezményben különös tekintettel a fogyatékossg és az észszerű alkalmazkodás fogalmára, valamint az Amerikai Egyesült Államok, az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolódó esetjogára. Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola Budapest, 2017. 64-65. o.

¹¹⁸ NAGY-NÁDASDI Anita Rozália: Az észszerű alkalmazkodás elmélete és gyakorlata. MEOSZ. 2020. 63-67. o.

¹¹⁹ KUDEK MIROŠEVIĆ, Jasna: Inclusive education in Croatia. in: Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education Eastern and South Eastern Europe. UNESCO *International Bureau of Education*, Sinaia, Romania, June 2007. 12.o.

A hivatalos magyar álláspont szerint a fogyatékossgal élő gyermekeknek elsődlegesen az általános rendszerű oktatásban kellene részt venniük, ennek ellenére a fogyatékossgal élő tanulók többsége mégis speciális iskolában tanul. Ennek fő oka az alulfinanszírozottság, a társadalom részéről a fogyatékossgal élő személyekkel szembeni megértés hiánya és a tanárok nem megfelelő képzése. Véleményem szerint a hazai helyzet javítása érdekében szükséges lenne a tanítók és az óvónők számára megfelelő képzést nyújtani a fogyatékossgal élő gyermekek nevelésére. Indokoltnak tartom a speciális iskolák és általános iskolák összevonását egy közös rendszerbe. Amennyiben a gyermeknek nincs fogyatékossga, a szülő választhat, melyik iskolába szeretné beíratni őt, a fogyatékossgal élő gyermekek szüleinek viszont csak korlátozottan van joguk az iskola megválasztására. A problémák között arra is fontos felhívni a figyelmet, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számos más akadállyal is szembesülnek, például a hozzáférés terén, ha az iskola nem akadálymentes, azaz nincsenek rámpák és felvonók, akkor a mozgáskorlátozott gyermekek a gyakorlatban nem tudnak normál iskolába járni, tehát ezt a szempontot is érdemes lenne az iskolák kialakítása során szemügyre venni az egyenlő esélyek megteremtéséhez.

4.3. Gyermeki jogok a fiatalokúak igazságszolgáltatási rendszerében

A Bizottság 2007-ben fogadta el a 10. számú, „A gyermekek jogai a fiatalokúakat illető igazságszolgáltatásban”¹²⁰ című általános kommentárt. A Gyermekjogi Egyezmény fiatalokúakat védő igazságszolgáltatásról szóló rendelkezései gyermekekre vonatkoznak,

¹²⁰ GENERAL COMMENT No. 10 (2007) Children’s rights in juvenile justice <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>

akik az Egyezmény alkalmazásában a 18 éven aluliakat jelentik. A hátrányos megkülönböztetés minden formájától mentesen, tisztességes eljárást kell biztosítani a gyermekek számára. Nem szabad büntetni őket az olyan magatartás-problémák miatt, mint a csavargás, az iskolakerülés, a szökés és egyéb hasonló cselekmények, hiszen ezek sokszor lelki vagy szociális-gazdasági problémák következményei, ezért e magatartás-formákat gyermekvédelmi intézkedésekkel kell kezelni. A szabadságvesztést csak végső eszközként szabad alkalmazni, a lehető legrövidebb időtartammal, ugyanis negatívan hatnak a gyermek harmonikus fejlődésére és súlyosan hátráltatják őket a társadalomba való visszailleszkedésben. Az eljárás minden pontján tiszteletben kell tartani a gyermekek azon jogát, hogy elmondhassák a véleményüket.¹²¹ Az általános kommentár kitér arra is, hogy a gyermekek fogvatartásáról a felnőtt korúaktól elkülönítetten kell gondoskodni, hiszen a felnőtt korú elítéltekkel történő elhelyezésük veszélyeztetné a reintegrációjuk lehetőségét, valamint a bűnismétlésre is hatást gyakorolhat.¹²²

4.3.1. Mitől válik gyermekközpontúvá az igazságszolgáltatás?

A „Gyermekközpontú igazságszolgáltatás” a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését hivatott biztosítani. Jellemzői különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a gyermek életkorának megfelelő, gyors és az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő rendszer. Egy gyermek az igazságszolgáltatásban különböző eljárási pozícióban vehet részt, mint áldozat, sértett, tanú, veszélyeztetett vagy családból kiemelt

¹²¹ HERCZOG (2009) 426-428. o.

¹²² FAIX Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk. *Eljárásjogi Szemle*, 2016/4. 14-15. o.

gyermek, vagy egy büntetendő cselekmény elkövetője. Polgári ügyekben leggyakrabban a családjogi viták során kerülnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, így a szülők válása és a gyermek egyik szülőnél vagy másnál való elhelyezése esetén is biztosítani kell a gyermek jogainak érvényesülését.¹²³ A továbbiakban be szeretném mutatni Magyarország által tett főbb lépéseket a hazai igazságszolgáltatás gyermekközpontúvá tételének érdekében.

Hazánkban kormányzati szinten 2012-ben kezdődtek olyan intézkedések, melyek a nemzetközi kötelezettségek teljesítését voltak hivatottak szolgálni. 2012 a gyermekközpontú igazságszolgáltatás éve volt, hiszen ekkor választotta az ombudsman projekt munkájául a gyermekközpontú igazságszolgáltatást, ekkortól kezdték létrehozni a gyermek meghallgató szobákat, valamint ekkor fogadták el a 2012. évi LXII. törvényt¹²⁴, mely több törvényt módosított az igazságszolgáltatás gyermekközpontúvá tétele érdekében. A 2012. évi LXII. törvénnyel módosításra került többek között – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény – a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi II. törvényerejű rendelet, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény. Az említett jogszabályok napjainkra már hatályon kívül helyeződtek, de az új jogszabályokba beépülve a módosítások továbbra is megjelennek.¹²⁵

¹²³ KERTÉSZ Anna: Gyermekközpontú igazságszolgáltatás – itthon és Európában. <http://www.csagy.hu/kiadvanyok/folyoirat/item/693-gyermekkozpontu-igazsagszolgaltatas-%E2%80%93-itthon-es-europaban> (2020. 09. 30.)

¹²⁴ 2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról

¹²⁵ SEBŐK Tamás: A gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás. Valóban gyermekközpontú? Vagy inkább gyermekbarát? *Büntetőjogi tanulmányok*, 2016. 197. o.

A Kormány programjához kapcsolódva az Országos Bírósági Hivatal Elnöke létrehozta a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportot, melynek célja, hogy a gyermekek érdekei és jogai polgári és büntető ügyekben egyaránt hatékonyabban érvényesüljenek függetlenül attól, hogy az eljárásban milyen minőségben vesznek részt.¹²⁶ Feladatait a bírák képzési rendszerének kidolgozásában, az eljárásokban érintett kiskorúak részére szóló tájékoztatások kiadásában, fejlesztések ösztönzésében, így különösen a gyermekmeghallgató szobák és jogalkotás kezdeményezésére irányuló javaslatlételben állapította meg.¹²⁷ A Munkacsoport a kitzűzött feladatokból jó néhányat sikeresen meg is valósított. A bírók számos képzésen és konferencián vettek részt a Magyar Igazságügyi Akadémián és a bíróságokon. Megrendezésre került „A gyermekközpontú igazságszolgáltatás büntető és polgári jogi aspektusai című konferencia”, a büntető és családjogi bírák számára. A Fővárosi Törvényszék területén eljáró családjogi bírák intenzív képzésen vettek részt 2015-ben februártól egészen decemberig havi rendszerességgel.¹²⁸ A Munkacsoport kidolgozta a kiskorúak idézéshez használatos formanyomtatványokat

¹²⁶ BENCZE-BÓZSÁR Stella: A gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlati érvényesülése. 9. o. <https://docplayer.hu/68410052-Dr-bencze-bozsar-stella-a-gyermekbarat-igazsagszolgalattas-gyakorlati-ervenyesulese.html> (2020. 09. 29.)

¹²⁷ FRECH Ágnes: Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége – kérdések és új irányok Lux Ágnes projektvezető AJBH Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Az Ombudsman Szemszövegéből 2013/1. 253-254. o.

¹²⁸ KOVÁCS Alexandra: A gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Jogi Fórum*, Nyíregyháza, 2016. 17-18. o.

és hozzájuk kapcsolódó tájékoztatást, valamint a bíróságok honlapján a „Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás” almenüjét.¹²⁹

4.3.2. A gyermekbarát kihallgató szobák és a Barnahus

A nemzetközi kötelezettségvállalások teljesítésének remek példája a magyar büntetőeljárás rendszerben a gyermek meghallgató szobák kialakítása. Hazánkban a gyermekbarát igazságszolgáltatás jegyében történt első lépés a rendőrség nyomozóhatóságainál létesítendő gyermek meghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet jelenti.¹³⁰ A gyermek meghallgató szoba, a Gyermekközpontú igazságszolgáltatás részeként kialakított olyan helyiségek, ahol kiskorúak meghallgatása speciális, az ő igényeik szerint kialakított barátságos környezetben zajlik. Igénybevételükre elsősorban a büntető ügyekben kerül sor, ahol a kiskorút, mint áldozatot, vagy tanút hallgatják meg, de a polgári peres és családjogi eljárásokban is egyre nagyobb számban merül fel az igény a kiskorú meghallgatását segítő helyiség létrehozására.¹³¹

A gyermek meghallgató szobák egyben játszószobaként is funkcionálnak, hiszen játékokat, gyermekeknek való bútorokat, valamint a meghallgatások hatékony lefolytatásához szükséges tárgyi feltételeket, mint például kamerákat biztosítanak. Célja, hogy csökkentse az áldozatként, illetve tanúként kikérdezett gyermekeknek a bírósági eljárások okozta stresszt azáltal, hogy barátságos környezetet teremtenek a rideg hivatali helyiségek helyett. Segítik a gyermekeket abban, hogy minél kisebb lelki terhet jelentsen számukra az átélték

¹²⁹ Bírák családjogi képzése: főszerepben a gyermekjogok <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/birak-csaladjogi-kepzesefoszerepben-gyermekjogok> (2020. 10. 05.)

¹³⁰ GYURKÓ Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Kriminológiai Tanulmányok* 49. Országos Kriminológiai Intézet, 2012. 114. o.

¹³¹ SEBŐK: *i.m.* 99-201. o.

felidézése. Ezen feltételek biztosítása kiemelten fontos, ugyanis, ha egy gyermek oldottabb, barátságosabb környezetben, kötetlen beszélgetés formájában mesél az őt ért támadásról, remélhetőleg nem érinti olyan mélyen a felelevenítés, ennek köszönhetően jobban megnyílik, a több információ pedig az eljárás eredményességét segítheti.¹³²

A gyermek meghallgató szobákra vonatkozó rendelet¹³³ értelmében a meghallgató szobák létrehozása csak a rendőrkapitányságok illetékességi területén kötelező, az OBH a Gyermekbarát Igazságszolgáltatás program keretén belül viszont célul tűzte ki, hogy minden hét főnél nagyobb létszámmal működő bíróságon ki kell alakítani. A meghallgató szoba esetében követelmény, hogy azokban kép- és hangfelvétel készítésre és rögzítésére alkalmas technikai eszközöket biztosítsanak. Célja, hogy a gyermek meghallgatására csak egyszer kerüljön sor a büntetőeljárás egésze során, a felvétel ugyanis bizonyítási eszköz, mely a tárgyaláson is felhasználható, így elkerülhető, hogy a gyermekkorú tanú újra egy megterhelő eljárásnak legyen kitéve.¹³⁴ A Bizottság pozitív értékelést fogalmazott meg a hazai gyermekbarát kihallgató szobákkal kapcsolatban. Ellenben negatívumként értékelte, azt a problémát, hogy a gyermekek környezete melyben élnek, sokkal szerényebb, mint egy gyermekbarát kihallgató szoba, ezáltal a gyermek figyelmét az ott lévő

¹³² KOMP Bálint János: A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban – különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire. in. Kecskés Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2015*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Győr, 2015. 100-102. o.

¹³³ 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről

¹³⁴ HAVASINÉ KULCSÁR Petra: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás. *Büntetőjogi tanulmányok XVI.* 2015. 151-164. o.

berendezés elvonhatja.¹³⁵ Úgy gondolom ennek ellenére is mindenképpen örvendetesnek mondható a gyermekbarát kihallgató szobák kialakítására vonatkozó rendelkezés. Sok országban jó gyakorlatként értékelhető a gyermekbarát kihallgatási eszközök használata a kommunikáció megkönnyítése érdekében. Az észtországi rendőrkapitányságokon a gyermekbarát kihallgató helyiségek alapfelszereléséhez tartozó, anatómiailag pontos babákat is jó gyakorlatként szeretném bemutatni, melyeket a szexuális zaklatási ügyek megkönnyítése érdekében öltöztetni lehet. Finnországban a szociális munkások gyakran játékmacis kártyákkal segítik a gyermekeket az érzelm kifejezésben, melyekből nagyobb gyermekeknek szóló változatok is készültek.¹³⁶

Az igazságszolgáltatás gyermekközpontúvá tételének pozitív hazai előrelépéseként szeretném megemlíteni a 2016-ban Szombathelyen megnyílt Barnahus-házat. Magyarországon, valamint Kelet-Közép-Európában szintén elsőként, a világon pedig ötvenegyediként tűzte ki célul a Barnahus-innováció működtetését, az anyaországban, vagyis Izlandon történt tapasztalatszerzés, valamint több éves alapos informálódás után kezdhette meg működését.¹³⁷ Mi is az a Barnahus? A modell lényege abban ragadható meg, hogy a szexuális abúzus által már traumatizált gyermek esetében ne történjen

¹³⁵ Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined third, fourth and fifth periodic reports of Hungary. <file:///C:/Users/user/Desktop/Jog%C3%A1sz/%C3%89vfolyamdolgozat%201/G1418470.pdf> (2020. 03. 12.) 13. o.

¹³⁶ Child-friendly justice Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States. European Union Agency for Fundamental Rights Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 27. o.

¹³⁷ ROSKÓ Dóra: Barnahus – a gyermekbarát igazságszolgáltatásért. . <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgaltatasert/> (2020. 10. 05.)

reviktimizáció a többszöri meghallgatások által. Ez a módszer olyan tizenhét éves aluliak számára lett létrehozva, akik valamely családtagjuk – leggyakrabban az édesapa, nevelőapa – által elkövetett szexuális cselekmények áldozatai.¹³⁸ A szombathelyi Barnahus-ház működésének megkezdése óta, számos Gyermekvédelmi Konferenciát tartott, ahol a tapasztalataikról számolt be. A Barnahus Pilot Program keretében 56 gyermeket vizsgáltak meg abúzusgyanúval mindösszesen 2 év alatt.¹³⁹ A kísérleti jelleggel felállított vas megyei ház napjainkig csupán néhány vizsgálatot folytathatott le, melyek kedvező eredményei a gyermekek szempontjából nézve igazolásra is kerültek, az igazságszolgáltatásban való felhasználásukat tekintve azonban az áttörés még várat magára, ugyanis hiányzik a modellt támogató jogszabályi környezet.¹⁴⁰

Öröndetes hazai innovációként értékelendő, hogy a Be.¹⁴¹ módosítása következtében a szombathelyi mintát alapulvéve, 2021. nyarán megnyitotta kapuit egy újabb hazai gyermekház Debrecenben. Rövidesen számos további Barnahus-szolgálat kezdheti meg működését Magyarországon, többek között Miskolcon és Gyulán. Kialakításukhoz és a munkatársak felkészítéséhez a szombathelyi szolgálat szakemberei nyújtanak segítséget.

¹³⁸ KALDAL, Anna, et al.: Collaborating Against Child Abuse Exploring The Nordic Barnahus Model. 2017.

¹³⁹ A magyar megvalósítás <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/a-magyar-megvalositas/> (2020. 10. 10.)

¹⁴⁰ LUX Ágnes – SEBHELYI Viktória: *A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) - Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról*. Gyermekjogi Civil Koalíció Budapest, 2019. 39.o.

¹⁴¹ A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 87. §

4.3.3. A meghallgatáshoz való jog

A gyermek részvétele az eljárásban az egyik legfontosabb alapelve az Egyezménynek, melyet a 12. cikk deklaráál: „*az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni*”.¹⁴² A gyermekek véleménynyilvánításának fontosságát jelzi, hogy ennek megvalósulását a Bizottság általános kommentár létrehozásával ösztönzi.¹⁴³ A 12. cikk nem egyszerűen a szabad véleménynyilvánításról szól, sokkal inkább arról, hogy ezt a véleményt kellően tekintetbe kell venni, tehát a gyermek kifejezi véleményét, a felnőtt, pedig figyelembe veszi azt. A véleménynyilvánításhoz való jog magában foglalja, a gyermek tájékoztatását az őt megillető jogokról, a bírósághoz fordulás, a meghallgatás lehetőségéről. Fontos, hogy az eljárás egészen a korából és érettségéből adódó kommunikációs nehézségek figyelembevételével értékeljék a véleményét. Az ítélőképesség követelménye nem korlátot jelent, hanem épp ellenkezőleg, egy követelményt a gyermek képességeinek minden lehetséges módon történő fejlesztésére.¹⁴⁴

A gyermek meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jogának garantálása elengedhetetlen a bírósági eljárásokban való

¹⁴² Gyermek jogairól szóló egyezmény, New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 12. cikk

¹⁴³ GENERAL COMMENT NO. 12 (2009) The right of the child to be heard <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>

¹⁴⁴ GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban. 2018. 27-28. o. <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=82024> (2020. 09. 29.)

tényleges részvételhez.¹⁴⁵ A büntető eljárásokban gyakrabban hallgatják meg a gyermekeket, mint a polgári eljárásokban, mely azzal magyarázható, hogy a büntetőügyekben nagyobb szükség van a bizonyítékra. A meghallgatás során különösen fontosnak tartanám, hogy a gyermekeket erre képzett szakemberek hallgassák meg.¹⁴⁶

Országoként eltérőek az álláspontok abban, hogy a gyermeket hány éves kortól hallgassák meg. Az egyik legszélsőségesebb nézőpontot Németország képviseli, amennyiben a gyermek beszélni tud meg kell hallgatni. Norvégiában is hasonlóan alacsony a korhatár, hiszen a gyermek 7 éves korától írja elő a meghallgatási kötelezettséget. A másik végletet Nagy-Britannia képviseli, ahol családjogi ügyekben tilos a gyermek személyes meghallgatása közvetlenül, arra csak szakértő útján kerülhet sor.¹⁴⁷ Hazánk a két szélsőséges modell között helyezkedik el, ugyanis a 14. életév jelent egy sajátos élethelyzetet. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény¹⁴⁸ (továbbiakban: Btk.) a büntethetőség alsó korhatárát 14. életévben állapította meg, ez alól kiemelve néhány súlyosabban büntetendő cselekményt, amikor már a 12. életév betöltésétől büntetendő a gyermekkorú elkövető. A Polgári törvénykönyv¹⁴⁹ értelmében a szülőknek nemcsak tájékoztatniuk kell kiskorú gyermeküket az őt érintő döntésekről,

¹⁴⁵ Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals Summary. European Union Agency for Fundamental Rights, 2017. 3-4. o.

¹⁴⁶ Child-friendly justice Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States. European Union Agency for Fundamental Rights Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 15-20. o.

¹⁴⁷ BUCSI Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. *Családi Jog* 2011/3. 18-24. o.

¹⁴⁸ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

¹⁴⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

hanem azt is szükséges garantálniuk, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntést megelőzően, véleményt nyilváníthasson. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakember útján meg kell hallgatni. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, egyetértésével hozható döntés a szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozóan, kivéve, ha ez a választás veszélyeztetné fejlődését.¹⁵⁰

A gyermek, bíróság általi meghallgatásának hazai gyakorlatára vonatkozóan az Alkotmánybíróságnak és Kúriának eltérő az álláspontja. Az Alkotmánybíróság egy konkrét ügyben hozott határozata alapján, a gyermek eljárás során történő meghallgatása nem minden esetben szükséges, elmaradása nem feltétlenül jelenti a gyermek védelméhez és gondoskodáshoz való jogának aránytalan korlátozását. Tehát ebből következik, hogy a gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban nem abszolút gyermeki jog, csupán lehetőség, melyre adott esetben módot kell teremteni a gyermek számára.¹⁵¹ A Kúria megítélése szerint célszerűbb lenne, ha a megfelelő érettséggel és ítélőképességgel rendelkező gyermek meghallgatását gyakrabban alkalmaznák a magyar bíróságok az előttük folyamatban lévő ügyekben.¹⁵²

¹⁵⁰ RAINER Lilla: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai. 2017. 9-10. o.
<https://www.mabie.hu/attachments/article/132/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> (2020. 09. 12.) 9.o.

¹⁵¹ ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. *Családi Jog* 2015/3. 10. o.

¹⁵² RAINER: *i.m.* 9-10. o.
<https://www.mabie.hu/attachments/article/132/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> (2020. 09. 12.)

Az egyes európai államokban az úgynevezett „tandemgyámok” és „tandemmodell” bevezetése jó gyakorlatként értékelhető. Az Egyesült Királyságban a gyermek- és családjogi bíróság tanácsadó és támogató szolgálatától „tandemgyámot” rendelnek ki minden olyan gyermek mellé, aki polgári ügyben érintett fél, így a gyám a gyermek nevében folytatja le az eljárást. Feladatai közé tartozik a gyermek kívánságainak közvetítése, elmagyarázza számára az eljárás menetét és folyamatosan tájékoztatja az ügy előrehaladásáról, valamint egy ügyvédet is kinevez, hogy biztosítsa a gyermek jogi képviseletét az úgynevezett „tandem” képviseleti modellben. Amennyiben a gyermek mindenk felett álló érdekéről a gyám és a gyermek eltérő véleményen van, lehetőség van egy második ügyvéd képviseletére. Finnországban abban az esetben, ha a gyermek szülei összeférhetetlenség miatt gyámként nem vehetnek részt az eljárásban, gyámot neveznek ki számára, hogy a bíróságon képviselje a gyermeket. Finnország néhány településén kinevezhetnek ügygondnoknak egy szociális munkást és egy jogi képviselőt is, ez az együttműködési rendszer „tandemmodell” néven vált ismertté.¹⁵³

4.3.4. Fiatalkorúak bírósága

A Bizottság hibaként értékeli hazánkban a fiatalkorúak különbíróságának hiányát, ami miatt a fiatalkorúak ügyeit a rendes bíróságoknak kell tárgyalni. A jogintézmény nem ismeretlen a magyar jogrendszerben, hiszen 1913-tól 1951-ig önállóan létezett, majd 1951-től 2011 szeptemberéig kizárólagos illetékességű bíróságok ítéleztek a fiatalkorúakkal kapcsolatos bűncselekmények esetében, melyek a

¹⁵³ Child-friendly justice Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States. European Union Agency for Fundamental Rights Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 48. o.

bíróságok székhelyén lévő helyi bíróságok illetékességébe tartoztak, a Fővárosi Törvényszék területén pedig a Pesti Központi Kerületi Bíróság járt el. Jelenleg azonban nincs szervezetileg önálló fiataikorúak bírósága, kizárólagos illetékességi szabály sem érvényesül, így a hatályos szabályozás szerint a fiataikorúak ügyeiben általános illetékességű, speciális összetételű bíróságok járnak el. A szabályozás módosításának legfőbb indoka a speciális követelmények, melyekre figyelemmel a korábbi szabályozás kizárólagos illetékességet állapított meg a fiatakorú terhelteket érintő eljárásokban, valamennyi helyi bíróság előtt biztosíthatóak.¹⁵⁴ További érvként szolt a megszüntetés mellett az igazságszolgáltatás érintettekhez való közelebb vitele, költségkímélőbb tétele, az ügyteher egyenletesebb elosztása, és az eljárások gyorsítása. Az új szabályozást számos kritika érte, többek között a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport is bírálta, álláspontja szerint az új illetékességi szabályok miatt „*elveszett a gyakorlat útján megszerzett tapasztalat.*”¹⁵⁵

Tényleges problémaként jelentkezik, hogy a fiatakorúak ügyeiben is eljáró bírók számára nincs garantálva átfogó képzés, mely a nemzetközi követelményeket előtérbe helyezve készítené fel őket a fiatakorúakkal való speciális kommunikációra és ellátná őket a gyermekek meghallgatásához elengedhetetlen speciális kompetenciákkal.¹⁵⁶ Az új Be.¹⁵⁷ rendelkezése alapján a bíró munkáját a gyermekek terén sajátos tapasztalatokkal rendelkező szakember – többek között pedagógus, pszichológus, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás vagy gyámügyi igazgatás keretében

¹⁵⁴ NAGY Alexandra – NAGYNÉ GÁL Mónika: A fiatakorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. *Büntetőjogi Szemle* VII. Évf. 2018/1 58-59. o.

¹⁵⁵ SZÁSZ Gabriella: Anomáliák a gyermekbarát büntetőeljárásban? *Ügyészek Lapja*, 2014/6. 50. o.

¹⁵⁶ NAGY (2018) 61-62. o.

¹⁵⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

dolgozó vagy korábban ott dolgozott személy – bevonásával kívánja támogatni.¹⁵⁸

Az európai országok többségében működik szakosított bíróság a fiatalkorúak számára. Hazánkhoz hasonlóan Ausztriában sem működnek a fiatalkorúak számára elkülönült bíróságok, viszont a kerületi és regionális bíróságokon működnek az ügyeikre szakosodott bírók.¹⁵⁹ Csehországban az általános bírósági szervezetrendszeren belül, de a bírósági rendszer mind a négy szintjén – kerületi bíróságok, regionális bíróságok, fellebbviteli bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság – speciálisan képzett fiatalkorúak bírója működik.¹⁶⁰ Franciaországban a gyermekek ügyeiben szakosodott bírák (*juge des enfants*) járnak el.¹⁶¹ A fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróság Horvátországban (*Sudovi zov mladež*) különleges, hiszen tizenöt városi és tizenöt megyei bíróságon működik, akiknek a munkáját professzorokból, pedagógusokból, pszichológusokból, szociális munkásokból álló ügynevezett ifjúsági tanácsok segítik.¹⁶² Luxemburg gyakorlatát is meg szeretném említeni, hiszen több szempontból is érdekes, Európában ezen államban a legmagasabb a büntethetőségi korhatár, mely 18 év, ennek

¹⁵⁸ VASKUTI András: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának aktuális kérdései. *OKRI Szemle*, 2012. 2. szám 169. o.

¹⁵⁹ Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Austria. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014. 2-3. o.

¹⁶⁰ Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Czech Republic. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014. 6-7. o.

¹⁶¹ Chéronnet, Hélène: L'avenir du juge des enfants, éduquer ou punir? De Benoît Bastard et Christian Mouhanna, Sociétés et jeunes en difficulté [En ligne], n°9 | Printemps 2010, mis en ligne le 10 décembre 2010, consulté le 24 octobre 2020. URL: <http://journals.openedition.org/sejed/6723> (2020. 10. 02.)

¹⁶² Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Croatia. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014. 8-9. o.

következtében a fiatalkorúak bírósága – *Tribunal de la Jeunesse (the Juvenile and Guardianship Court)* – gyámügyi feladatokat is ellát, valamint a fiatalkorú elkövetőkkel szemben pedagógiai, felügyeleti és biztonsági intézkedéseket hozhat. A 16. életévet betöltött fiatalkorúak esetén pedig, ha kiemelkedő tárgyi súlyú cselekmény elkövetői a rendes bíróságok járnak el.¹⁶³ Spanyolország szabályozása sajátos, hiszen különleges bíraskodási hatáskör nincs, témák szerint szakosodott rendes bíróságok működnek, így találunk a gyermekek jogaival foglalkozó bíróságot (*Juzgados de vigilancia de menores*) is.¹⁶⁴

Az említett államok eltérő gyakorlati megoldásaiból szembetűnő, hogy a választott megoldásokat illetően meglehetősen tarka képet mutatnak, mégis valamennyi államban működik fiatalkorúak bírósága. Az Egyesült Államoknak a fiatalkorúak külön bíraskodásában meghatározó szerepe van, hiszen innen indult a XIX. században.¹⁶⁵ Mára már a hagyományos fiatalkorúak különbíróságain belül további speciális bíróságokat is létrehoztak, mint a tinédzserek bíróságát (*teen-court*), a fiatalkorúak kábítószeres ügyeire szakosodott bíróságokat (*juvenile drug court*) és a mentálisan sérült fiatalkorúak ügyeit tárgyaló bíróságokat (*juvenile mental health court*).¹⁶⁶ Az Egyesült Államokban azonban a fiatalkorúak igazságszolgáltatása kettős arculatot mutat, hiszen egyrészt új, nevelő jellegű intézmények alakulnak, azonban

¹⁶³ Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Luxembourg. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014. 2. o.

¹⁶⁴ Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Spain. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014. 2-3. o.

¹⁶⁵ LÉVAY Miklós: A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban. *OKRI Szemle*, 2009. 149-150. o.

¹⁶⁶ C. FELD, Barry –M. BISHOP, Donna: *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*. Oxford University Press, 2013. 610. o.

tetten érhető a legnagyobb szigor elvének érvényesülése is. A fiatalkorú elkövetőkkel szemben 2005-ig a halálbüntetés, 2012-ig a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása is alkalmazható volt. Az „átutalás” (*transfer hearing*) intézménye is ismert, amikor a fiatalkorú ügyét rendes bíróság elé utalják, melyhez részben hasonló megoldással találkozunk több európai országban is, mint az Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia, Írország vagy Luxemburg.¹⁶⁷ Mindezek által megállapítható, hogy a fiatalkorúak bíráskodása egyfajta sajátos és komplex szemléletet igényel, melyhez úgy gondolom nem feltétlenül szükségesek különbíróóságok, nem szükséges kizárólagos illetékességi szabály megállapítása sem, de meglátásom szerint elengedhetetlen a megfelelő szakértelem.

4.4. Következtetések, ajánlások

A dolgozatomban a Gyermekjogi Bizottság három fő általános kommentárjának gyakorlati megvalósulását vizsgáltam hazánkban, összevetve más államok gyakorlatával. Dolgozatom ezen részében össze szeretném foglalni mindhárom témakör kutatása során megállapított következtetéseimet és ajánlásaimat.

Az első nagyobb terület, mellyel foglalkoztam, a gyermekek jogait védő intézmények vizsgálata volt, melyben arra a kérdésre kerestem a választ, hogy szükség van-e gyermekjogi ombudsmanra? Véleményem szerint hasonlóan más európai államokhoz, Magyarországon is szükség lenne egy független, minden gyermeket megillető jogosultságot oltalmazó ombudsmani intézményre. Válaszom indoka az, hogy a 2012-ben hatályba lépett Alaptörvénnyel a hazai

¹⁶⁷ VASKUTI András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Doktori Értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016. 176. o.

ombudsmani rendszer lényegesen megváltozott, ennek következtében nem érvényesül az ügyteher megosztása, és a szakombudsmani struktúra átalakulásával minden egy kézben összpontosul. Úgy gondolom olyan jogterületeket célszerű ombudsmani védelemben részesíteni, amelyek a jogaikat és jogos érdekeiket képviselni kevésbé képes, valamilyen szempontból kiszolgáltatott emberekhez, illetve azok csoportjához tartoznak, valamint, amelyekkel kapcsolatban hazánkban – az európai uniós államokhoz képest – lemaradás figyelhető meg. Meglátásom szerint, a gyermekjogok olyan jogcsoportot jelentenek, melyek mindkét követelménynek megfelelnek. A jogvédelem nem egy kézben, hanem egy olyan biztos kezében összpontosulna, aki és kizárólag ezen jogterület fejlesztésével és védelmével foglalkozna. Amennyiben a gyermekek számára biztosítani szeretnénk szakosított ombudsmant, ahhoz újabb Alaptörvény módosítás, azaz a 30. cikk átalakítása válna szükségessé. Ha ez megvalósulna, akkor az alapvető jogok biztosára és helyetteseire vonatkozó törvény módosítását is szükségesnek tartanám, melynek egy-egy fejezetébe összefoglalható lenne az új ombudsman feladata és hatásköre. Mindenképp fontosnak tartanám, hogy beszámolási kötelezettséggel tartozzon, közvetlenül az Országgyűlésnek, hiszen így lehetne tevékenységét keretek közé szorítani. Azt a megoldást is elképzelhetőnek tartanám, hogy az alapvető jogok biztosára felé tartozna beszámolási kötelezettséggel, aki ezen beszámolót közvetett módon, akár egy külön alfejezetben juttatná el az Országgyűlés elé. A gyermekjogi ombudsman feladatait – más országok gyakorlatának vizsgálatából következően – a következőként határoznám meg: gyermekek és fiatalok jogvédelme, gyermekekkel kapcsolatos információk gyűjtése, érdekeik érvényesítésének elősegítése, a Gyermekjogi Egyezményben foglalt jogok megvalósulásának figyelemmel kísérése, kapcsolattartás és kommunikáció a gyermekekkel, munkájáról jelentéstételi kötelezettség, gyermekjogokkal kapcsolatos visszasságok esetén azok

kivizsgálása, véleménynyilvánítás a gyermekjogi kérdésekről, javaslatétel jogszabályalkotásra, módosításra.

A következő terület, melyet kutatás alá vontam, a fogyatékossgal élő gyermekek jogai és helyzete volt. Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekek védelmét több jogi aktus is garantálja, a törvények végrehajtását illetően viszont vannak hiányosságok. Dolgozatomban kiemelt jelentőséget fordítottam a fogyatékossgal élő gyermekek oktatásban megvalósuló jogaira. Ennek legfőbb indoka az volt, hogy az Egyezményben részes államok által a végrehajtásról közzétett statisztikák közül a legtöbb adat ezen a területen érhető el, így e témakör vizsgálata által átfogóbb képet kaptam az államok gyakorlatáról. Az integráció területén öröndetes az a civil társadalmi kezdeményezés, mely létrehozta a „Mindenkinek becsengettek!” projektet, melyet a Down Egyesület kezdeményezett, majd határokon átnyúló együttműködésé alakult. A program célja, hogy a különböző tanítási technikák segítségével, a fogyatékossgal élő gyermekek számára is elérhetővé tegye az oktatást. Az oktatáshoz való jog biztosításához két alkotóelem fennállása szükséges, az észszerű alkalmazkodás biztosítása, valamint a szegregált oktatási rendszer felszámolása az inkluzív oktatás biztosítása által. Jelentős problémaként mutatkozik a szegregáció, melynek következtében a fogyatékossgal élő gyermekek nem tudnak mindenki máshoz hasonlóan részt venni az oktatásban. Meglátásom szerint az előrelépés érdekében elengedhetetlen, hogy minden tanító rendelkezzen a fogyatékossgal élő gyermekek neveléséhez szükséges képzettséggel. Indokoltnak tartom a speciális iskolák és általános iskolák összevonását egy közös rendszerbe, így segítve az oktatás inkluzívá tételét. Az észszerű alkalmazkodás elve kifejezetten fontos és egyben az inkluzív oktatás megteremtésének alapja. Ennek következtében javasolnám az észszerű alkalmazkodás elvét alapelvi szinten rögzíteni a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló

törvényben, mely jelenleg nem definiálja azt. Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekek számos más akadállyal is szembesülnek, itt szeretném kiemelni a hozzáférhetőség területét. Fontosnak tartom a változás elérése érdekében a környezet akadálymentesítését, a mellékhelyiségek, játszóterek, étkező helyiségek hozzáférhetővé tételét. A vak és siket gyermekek számára szükséges a kommunikációt biztosítani, gondolok itt a jelnyelv, a Braille-írás és az egyéb öket segítő leiratok használatára. Az oktatók számára a gyermekek ellátásához és tanításához szükséges eszközök rendelkezésre bocsátása sem hagyható figyelmen kívül ahhoz, hogy az oktatást a fogyatékossgal élő gyermekek igényei szerint, megfelelően biztosítani tudják. Véleményem szerint ezen terület hatékony fejlesztése érdekében több forrást kellene biztosítani a humán szolgáltatásokra, és meg kellene szüntetni az országon belüli, így tehát a városok és a vidék között tapasztalható regionális különbségeket.

Végezetül a gyermeki jogokat vizsgáltam a fiataikorúak igazságszolgáltatási rendszerében. A gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai szabályozását áttekintve megállapítható, hogy az elképzelésekhez képest az igazságszolgáltatásban a gyermekek jogainak maradéktalan érvényesülése még szinte gyermekcipőben jár. Magyarországon 2012-től már megkezdődtek a gyermekközpontú igazságszolgáltatás létrehozását célzó intézkedések. Az alapvető jogok biztosa a vizsgálódása tárgyává tette a gyermekközpontú igazságszolgáltatást, létrejött a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport, elkezdtek kialakítani a bíróságokon és a rendőrségeken a gyermekmehhallgató szobákat. A jogalkotó részéről tehát érezhető a törekvés a hazai igazságszolgáltatás gyermekbaráttá tételére. Elindult a gyermekbarát szemlélet tudatosítása, a kezdeti lépéseket a jogalkotás terén is megtették, de ez önmagában úgy gondolom még nem elégséges. A jogalkotó úgy kívánta megoldani az igazságszolgáltatás gyermekbaráttá tételét, hogy a meglévő eljárásjogokat módosította,

például úgy, hogy gyermekmeghallgató szobák kiépítését előírta a nyomozó hatóság számára. Ugyanakkor nem alakította ki a jogalkotó a gyermeket érintő eljárások átfogó koncepcióját, így a rendszerben megmaradtak az eddigi, a gyermek részvételét inkább visszaszorító mechanizmusok. A jogalkotó részéről elsőként megfontolandó az eljárásban érvényesülő gyermekjogok szabályozási szintjének a problémája. Hazánkban valamennyi eljárásjogi rendszer az emberi jogokra, mint alapvető jogokra épülnek. A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához is megfontolandó lenne, hogy ugyanolyan alapjogi szinten deklarálja, mint az általános eljárásjogokban érvényesülő alapjogokat. Ha ez megvalósulna, eljárásjogi kódexben egységesen érvényesülhetnének a gyermekbarát igazságszolgáltatást elősegítő jogok, amelyet az egyes eljárásjogok a sajátosságaikhoz képest tudna kibontani. Ennek hiányában viszont gondoskodni kellene arról, hogy a gyermekjogok minden eljárásjogi kódexben ugyanolyan védelemben részesüljenek. Ennek megvalósulása esetén nem fordulna elő az a jelenlegi probléma, hogy a büntetőügyben a sértett gyermek elkerülheti a bántalmazójával való találkozást, de az ugyanazon ténybeli alapon indult polgári eljárásban szembesülnie kelljen vele, hiszen ezzel a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát a jogalkotó kiüresítené. A jogalkotónak ugyanakkor a gyermekbarát eljárások egységes koncepcióját kellene kidolgozni. Véleményem szerint szükséges lehetne egy olyan különálló támogató szervezet, melyből egy szakember végigkísérné a gyermeket a különböző eljárások kezdetétől a végéig. Ez a személy megadná a megfelelő tájékoztatást a gyermeknek az ügyével kapcsolatban, a meghallgatásra felkészítené, a környezetet megmutatná, a határozatokat elmagyarázná számára érthető módon. A gyermekeknek minden eljárásban, amelyben érintett ingyenességet, költségmentességet kellene biztosítani, ideértve az ingyenes jogi képviselést is. Ehhez kapcsolódóan pedig az ifjúsági szakügyvédek jegyzékét is egy

gyermekbarát intézkedésnek tartanám, amely a fiatalkorúak ügyeiben jártas ügyvédeket tartalmazná. A támogató személynek komplex, így szociális, pszichológiai, jogi, valamint gyermekekre specializálódott képzettséggel egyaránt rendelkeznie kellene. Meglátásom szerint további képzésre lenne szükség a kiskorúakkal érintkezésbe kerülő hatóság, bíróság nevében eljáró szakemberek számára ahhoz, hogy érettségüknek és képességeiknek megfelelően tudjanak viszonyulni hozzájuk. Dolgozatomban a fiatalkorúak bíróságának hazai alakulását is vizsgáltam összevetve az Egyezményben részes államok gyakorlatával. A jelenlegi szabályozás alapján hazánkban nincs szervezetileg önálló fiatalkorúak bírósága, és nem érvényesül kizárólagos illetékességi szabály sem, ehelyett a fiatalkorúak ügyeiben általános illetékességű, de speciális összetételű bíróságok járnak el. A fiatalkorúak bírósága, ha újra működne, akkor azzal egy már korábban is meglehetősen jól működő rendszer térhetne vissza hazánkba. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy a fiatalkorúak bírászkodása sajátos és meglehetősen összetett szemléletet igényel, melyhez nem feltétlenül szükségesek különbíróóságok, nem szükséges kizárólagos illetékességi szabály megállapítása sem, de meglátásom szerint a megfelelő szakértelem elengedhetetlen. Kétségtelenül meg kellene határozni egy egységes követelményrendszert és ahhoz kapcsolódó képzést is, melynek értelmében egy bíró a fiatalkorúak bírójának lenne kijelölhető. Úgy gondolom itt nemcsak szakmai, hanem elsősorban emberi szempontokat kellene szem előtt tartani. Meglátásom szerint, ugyan a hazai igazságszolgáltatás gyermekközpontúbb, mint korábban volt, azonban az igazi áttörés még várat magára.

5. MAGYARORSZÁG A GYERMEKJOGI BIZOTTSÁG ELŐTT

Az Egyezményt ratifikáló országoknak az egyezmény 44. cikke értelmében, az adott államra vonatkozó hatálybalépésétől számított két

éven belül, majd ezt követően ötévenként jelentésben kell beszámolnia arról, hogy milyen intézkedéseket tett az Egyezmény és a fakultatív jegyzőkönyvek rendelkezéseinek végrehajtása érdekében.¹⁶⁸ Magyarország az Egyezmény végrehajtásáról négy alkalommal számolt be a Gyermekjogi Bizottságnak az előre megadott szempontoknak megfelelően.

5.1. Az első gyermekjogi jelentés

A Magyar Köztársaság első írásbeli jelentését 1996-ban nyújtotta be, ezt a Bizottság – a jelentős ügyterhéből fakadóan – két évvel később 1998. május 19–20-án plenáris ülésen értékelt. A Bizottság üdvözölte az akkori miniszterelnök vezetésével működő Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanács létrehozását, valamint a Gyermek- és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanács megalakítását.¹⁶⁹ Pozitívumként ismerte el az államnak az oktatás és az egészségügy területén elért eredményeit. Az Egyezmény alkalmazását akadályozó tényezőket és nehézségeket is kiemelt, hiszen az államnak a rendszerváltás során számos gazdasági, társadalmi és politikai kihívással kellett szembenéznie, mely súlyosan érintette a lakosság, különösen a legkiszolgáltatottabb csoportok, így a gyermekek jólétét. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a meghozott jogi reformok tekintetében, mivel az intézkedések ellenére eltérések mutatkoznak a belső jog, valamint az Egyezmény elvei és rendelkezései között, illetve a gyermekjogok népszerűsítésére és védelmére nem született átfogó és integrált nemzeti politika. Aggasztják azok a hiányosságok, amelyek az Egyezmény által szabályozott kérdések nem

¹⁶⁸ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről Hatályba lépett: 1991. november 22. 44. cikk

¹⁶⁹ LUX (2015) 7.o.

teljes körű monitorozásából, illetve abból fakadnak, hogy nem kísérik figyelemmel az Egyezmény hatálya alá tartozó összes gyermekcsoport helyzetét. A Bizottság kifogásolta, hogy az állam nem tett meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit a társadalom minél szélesebb körével - speciálisan a gyermekekkel foglalkozó szakemberekkel és a gyermekkel egyaránt - megismertesse, illetve nem biztosított megfelelő képzést ezen a téren. Megítélése szerint az is problémás, hogy a Gyermekjogi Egyezmény szövege nem állt rendelkezésre az országban élő kisebbségek nyelvén. Hiányosságként értékelte, hogy az Egyezmény általános elvei, így a diszkrimináció tilalma, a gyermek mindenekfelett álló érdeke, és a gyermek véleményének tiszteletben tartása nem érvényesülnek maradéktalanul és nincsenek megfelelően beépítve az állam programjainak végrehajtásába. Aggasztónak találta a Bizottság, a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás összhangjának hiányát az Egyezmény vonatkozó cikkeivel, valamint más, erre vonatkozó - a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmére vonatkozó ENSZ szabályokkal – rendelkezésekkel és a fogdában, börtönben, javítóintézetben lévő gyermekekkel való rossz bánásmódot. A probléma kiküszöbölése érdekében javasolta a Bizottság a részes állam számára a technikai segítségnyújtás - az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának irodájától, a Nemzetközi Bűnmegelőzési Központtól, a Fiatalkorúakra Vonatkozó Igazságszolgáltatás Nemzeti Hálózatától és az UNICEF-től a Fiatalkorúakra Vonatkozó Igazságszolgáltatással foglalkozó Koordinációs Bizottságon keresztül - igénybevételét. Kiemelte továbbá, hogy az állam nem tesz eleget annak érdekében, hogy a gyermek részvételi jogának a családban, az iskolában és a társadalomban való érvényesülését támogassa.

Az egyezmény hatékonyabb érvényesülése érdekében, a Bizottság ajánlásokat fogalmazott meg az aggályokhoz kapcsolódóan. Javasolta a meglévő gyermekjogi koordinációs és ellenőrzési

mechanizmus erősítését, egy olyan gyermekekkel foglalkozó kódex létrehozását mely figyelembe veszi az Egyezmény holisztikus jellegét, segítve ezzel a hazai jognak az Egyezmény elveivel és rendelkezéseivel történő összhangját.¹⁷⁰ A Bizottság ajánlása ellenér a Kormány sem a jelentést, sem a záró megjegyzéseket nem tárta a széles nyilvánosság elé, nem kezdeményezett szakmai fórumokon vitát, a kapcsolódó kritikákat és kezdeményezéseket pedig elutasítóan kezelte.¹⁷¹

5.2. A második gyermekjogi jelentés

A Bizottság 2006. januárjában megtartott ülésén tárgyalta Magyarország második jelentését, melyet a Bizottság által kiadott – 166 pontból álló – irányelvgyűjtemény mentén mutatta be a hatályos jogrendszert és széleskörű információgyűjtés segítségével a gyermekek helyzetét. A Kormány a jelentés elkészítésével 2001-ben a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztériumot bízta meg, majd 2002-ben adatszolgáltatásra kérték fel az összes minisztériumot, országos hatáskörű intézményt, valamint társadalmi és civil szervezeteket. Az időszakos jelentés 2003-ra készült el a megküldött anyagok alapján. A dokumentum készítői törekedtek az elért eredmények kiemelésére és a hiányosságok feltárására.¹⁷²

A Bizottság ismét elismerését fejezte ki számos pozitív fejlemény tekintetében a jelentéstételi időszakban, így többek között kiemelte a gyermekek védelméről szóló törvény (GYvt.) többszöri

¹⁷⁰ A Magyar Köztársaság Jelentésének vitája a Gyermek Jogainak Bizottsága előtt 1998 <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/Az-ENSZ-Gyermekjogi-Bizotts%C3%A1g%C3%A1nak-Z%C3%A1r%C3%B3-A9szrev%C3%A9telei-1998.pdf> (2020. 04. 09.) 6.o.

¹⁷¹ KECSKEMÉTI Edit: Mulasztások És Elszalasztott Lehetőségek. *Család, Gyermek, Ifjúság* 2002/1 96.o.

¹⁷² RÓZSÁS: *i.m.* 208-210. o.

módosítását, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi törvény elfogadását (Ebtv.), amely tiltja mind a közvetett, mind a közvetlen diszkriminációt, az állampolgári jogok országgyűlési biztosainak független ellenőrző tevékenységét, különösen a gyermekjogi kérdések tekintetében.¹⁷³

Sajnálatait fejezte ki, hogy egyes aggodalmait és javaslatait nem vették kellőképpen figyelembe, különösen azokat nem, amelyek egy nemzeti akcióterv, illetve összehangolt szakpolitikák kialakítására, az adatokra bontott statisztikák és a költségvetési juttatások, továbbá a szakemberképzés szükségességére, illetve az etnikai kisebbségekhez tartozó gyermekeket érő diszkriminációra, szexuális kizsákmányolásra és emberkereskedelemre vonatkoztak. Értékelte az országgyűlési biztosok munkáját és javasolta, hogy a részes állam emberi és anyagi források biztosításával erősítse meg az országgyűlési biztosok ellenőrző szerepét a gyermekjogok végrehajtása kapcsán. A Bizottság kiemelte, hogy a Gyermekjogi Egyezményt lefordították a kisebbségi nyelvekre, azonban továbbra is hiányzik a terjesztése, így azt javasolta, hogy az állam támogassa a Gyermekjogi Egyezmény megismertetését, különösen a legkiszolgáltatottabb csoportok és a szakemberek számára, folyamatos és szisztematikus képzéssel, valamint biztosítsa, hogy a gyermekek és szüleik a közoktatási rendszeren keresztül megismerhessék azt. A gyermek mindenekfelett álló érdekének alapelvét a jogszabályok következetesen megkövetelik, ezt a Bizottság elismeri, ennek ellenére aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a gyakorlatban nem mindig veszik figyelembe, ezért fontosnak tartja, hogy ezt a gyermekjogi alapelvet megértsék, megfelelően beépítsék és alkalmazzák valamennyi jogszabályban, eljárásban és szolgáltatásnyújtás során. Ehhez hasonlóan, a gyermekeket érintő minden döntésben különös hangsúlyt kell fektetni a szabad

¹⁷³ LUX (2015) 9.o.

véleménynyilvánítási jogára - véleményét korának és érettségének megfelelően figyelembe kell venni - illetve a gyermekek számára hozzáférhető panasz- és ellenőrző mechanizmusok kialakításra. A gyermekvédelem köréből kiemelendő a Bizottság azon megállapítása, amely szerint túl magas a helyettesítő védem alá került gyermekek aránya. Sajnálatos, hogy a családból kiemelt gyermekeknek körülbelül a fele nem nevelőszülőkhöz, hanem állami intézményekbe került, melyek sok esetben különösen alacsony színvonalúak. Aggodalmát fejezte ki ismét a fiatalkorúak önkényes fogva tartásáról, illetve a rendőrök és a büntetés-végrehajtásban dolgozók által elkövetett bántalmazásokról szóló jelentések miatt. Orvoslása érdekében tanácsolta, hogy a Kormány megfelelően hozza összhangba a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerét a Gyermekjogi Egyezményvel, valamint az ENSZ más, a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatással kapcsolatban elfogadott szabályaival.¹⁷⁴ A Bizottság javasolta, hogy a részes állam ratifikálja a Gyermekjogi Egyezményhez kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyveket. Hangsúlyozta ezúttal is, hogy széles körben tegyék elérhetővé a civil szervezetek, ifjúsági csoportok és maguk a gyermekek számára Magyarország második időszakos jelentését, valamint az ezekkel kapcsolatban elfogadott bizottsági javaslatokat annak érdekében, hogy felhívják a figyelmet, és diskurzust váltsanak ki az Egyezmény alkalmazásával kapcsolatban.¹⁷⁵

¹⁷⁴ LUX (2015) 13.o.

¹⁷⁵ Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention concluding observations: Hungary
<https://www.refworld.org/pdfid/45377ed60.pdf> (2020. 04. 15.)

5.3. A harmadik gyermekjogi jelentés

A magyar kormány a harmadik írásbeli jelentését 2012-ben terjesztette a Bizottság elé, mely a 3-4-5. időszakos jelentést tartalmazta, a szóbeli meghallgatásra 2014 szeptemberében került sor. Ez alkalommal, először elkészült és benyújtásra is került egy, több civil szervezet által – az ombudsman részbeni koordinációja mellett – összeállított alternatív jelentés is, melyhez az UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány a gyerekvélemények becsatornázásával is hozzájárult.¹⁷⁶

A korábbi jelentésekhez hasonlóan pozitív jogalkotási intézkedések elfogadását értékelte a Bizottság. Így kiemelte a gyermekek jogainak védelme érdekében eljáró szakértők szerepkörének meghatározását a Gyvt.-ben, az új Polgári törvénykönyv előírását, mely értelmében a gyermekek véleményét akkor kell figyelembe venni, amennyiben képesek megítélni az adott helyzetet, az új Büntető törvénykönyv rendelkezéseit - a gyermekprostitúció büntetőjogi tényállásának és a gyermekek sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények szigorúbb szankcionálásának bevezetését - amelyek elősegítik a gyermekek jogainak védelmét, valamint azt, hogy Magyarország Alaptörvénye megteremti a gyermekvédelem jogszabályi alapját, illetve a családok védelméről szóló 2011. CCXI. törvény megszületését. Értékelte számos nemzetközi dokumentum ratifikálását, azonban sajnálattal állapította meg, hogy a záró észrevételekben tett egyes javaslatait nem vették kellőképpen figyelembe.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Civil (alternatív) jelentés az ENSZ gyermek jogi egyezmény magyarországi végrehatásáról 2006-2012
http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/civiljelentes/civil_magyar.pdf
(2020.04.15.) 4.o.

¹⁷⁷ Magyarország 3-4-5. időszakos jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről
<https://2010->

Ismét javasolta hazánknak, hogy alakítsanak ki a gyermekeket az Egyezmény szerint megillető jogok valamennyi területét átfogó szakpolitikát, és biztosítsanak stratégiái és cselekvési tervei hatékony végrehajtásához elegendő erőforrást. Megjegyezte, hogy Magyarországon a gyermekek jogai végrehajtásának ellenőrzése az alapvető jogokért felelős biztos feladata, ugyanakkor megfontolásra javasolta egy független gyermekjogi ombudsman kinevezésének lehetőségét is. Folytatni és fokozni kell a gyermekekkel és érdekükben dolgozó szakemberek, maguk a gyermekek, a szülők és a szélesebb nyilvánosság körében az egyezményben és fakultatív jegyzőkönyveiben foglalt rendelkezésekkel kapcsolatos figyelemfelkeltő tevékenységet a pozitív változás érdekében. A Bizottság sürgeti a részes államot, hogy tartassa be a különböző módokon marginalizált – például fogyatékossgal élő, házasságon kívül született, vagy azonos nemű szülőkkel élő, roma vagy zsidó kisebbségekhez tartozó, illetve lány – gyermekekkel szembeni diszkriminációt tiltó törvényeit, valamint tegyen intézkedéseket a közvéleménynek az egyenlőséggel és a hátrányos megkülönböztetés tilalmával kapcsolatos tájékoztatása és iskolai programjainak bővítése érdekében. Ismét ajánlasként fogalmazta meg a Bizottság, hogy az állam tegyen meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy életkoruktól függetlenül minden gyermeket hallgassanak meg az őket érintő döntések vonatkozásában. Aggasztónak találta továbbra is a szexuális és egyéb jellegű bántalmazás és erőszak eseteinek meglehetősen alacsony számú bejelentését. A gyermekvédelmi rendszer azon hiányosságára is rámutatott, amely megakadályozza, hogy a bántalmazott és elhanyagolt gyermekek számára hatékony és idejében történő segítséget és védelmet biztosítsanak, illetve a

2014.kormany.hu/download/c/fb/41000/Gyermekek%20jogai%20JELENT%C3%89S%202012.pdf#!DocumentBrowse/ (2020.04.09.) 4-5.o.

megelőzési mechanizmusok – többek között a gyermekek, szülők és a gyermekekkel, illetve a gyermekek érdekében dolgozó szakemberek körében végzett figyelemfelkeltő tevékenységek – hiánya, és az áldozattá vált gyerekek segítését célzó szolgáltatások miatt is. A gyermek testi fenytítés és egyéb megalázó büntetési módok elleni védelmének jogáról szóló 8. sz. általános kommentárja fényében, a Bizottság sürgette a részes államot, hogy vezesse be a testi fenytítés minden helyzetben történő tiltását elősegítő mechanizmusokat és az alkalmazandó szankciókat is.¹⁷⁸

Magyarország korábbi jelentéseitől eltérően a Bizottság egy új elem tekintetében komoly aggodalmát fejezte ki, az egyik legellentmondásosabb kérdésben, az állam ún. „babamentő inkubátor” programja miatt, amely sérti a Gyermekjogi Egyezményt. Orvoslása érdekében nyomatékosan sürgette az inkubátorprogram mielőbbi megszüntetését, valamint más, az Egyezmény minden rendelkezésének megfelelő alternatívák mihamarabbi előmozdítását. Javasolta, a gyermekek alternatív gondoskodásáról szóló ENSZ útmutatóval összhangban és csak végső esetben alkalmazza a kiskorúak gyermekvédelmi gondoskodásban történő elhelyezését. A gyermekek lehetséges legmagasabb szintű egészségügyi ellátáshoz való jogának biztosítására vonatkozó, 15. sz. általános kommentárja tükrében a Bizottság javasolta, hogy a részes állam tegyen intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a kötelező egészségbiztosítás minden gyermekekre – köztük a roma közösségben élő gyermekekre is – kiterjedjen. Az oktatás terén ajánlotta, hogy az állam állítsa vissza a tankötelezettség korhatárát 16-ról 18 évre és folytassa arra irányuló

¹⁷⁸ Concluding observations on the combined third, fourth and fifth periodic reports of Hungary
<file:///C:/Users/user/Desktop/%C3%89vfolyamdolgozat%201/G1418470.pdf>
(2020. 04. 09.)

erőfeszítéseit, hogy a roma gyermekek befogadó oktatásban részesüljenek a többségi iskolákban. A Bizottság üdvözölte a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 2013. évi módosításait, mely értelmében a menedékkérők őrizete csak kivételes esetekben és végső megoldásként rendelhető el. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a gyermekek őrizetbe vételéről, és különösen idegenrendészeti őrizetbe történő helyezésükről szóló jelentések miatt. Rámutatott az Egyezmény és a fiatakorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer összhangba hozatalának szükségességére, ugyanis számos büntett vonatkozásában a büntetethetőségi minimum korhatárt a jogalkotó leszállította 14. évről 12. évre, valamint aggasztónak vélte a gyermekek előzetes fogva tartásának meglehetősen hosszú időtartamát (pl. egy 12 éves gyermeket akár egy évig is fogva tarthatnak előzetesben).¹⁷⁹

A Bizottság a záró észrevételei megalkotása során ajánlásai meghatározásakor figyelembe veszi az adott ország minden körülményét a Gyermekek jogi Egyezmény végrehajthatósága terén, ezért természetesen a mérce eltérő egy, a világ fejlettebb országai közé tartozó uniós tagállam esetén egy fejlődő ország jelentéstételéhez képest.¹⁸⁰

Összehasonlítva a gyermekek helyzetére és jogaira vonatkozó kormányjelentéseket, megállapítható, hogy a Bizottság az ajánlásait 1998-ban általánosan és tartózkodóan fogalmazta meg, a későbbiek már jóval részletesebbek és kritikusabbak. Az előbbieken említett ország jelentésekre adott ajánlás visszatérő ismétlődést mutat. Az első jelentés óta aggodalomra okot adó körülményként értékeli a Bizottság visszatérő jelleggel az átfogó gyermekjogi stratégia hiányát,

¹⁷⁹ LUX (2015) 17-18. o.

¹⁸⁰ Civil (alternatív) jelentés az ENSZ gyermek jogi egyezmény magyarországi végrehajtásáról 2006-2012
http://www.csagy.hu/images/stories/kutatas/civiljelentes/civil_magyar.pdf
(2020.04.15.) 10-11. o.

valamennyi gyerekcsoportra kiterjedő adatgyűjtés elmaradását, a gyermekbántalmazás magas esetszámát, az Egyezmény népszerűsítésének hiányát, valamint a gyermekjogi ombudsman felállítását. Ugyanakkor kiemelendő, a fontos előrelépések megvalósulása az első jelentés óta jogalkotási, jogalkalmazási és társadalmi-szemléletformálási téren egyaránt. Előremutatónak ígérkezik az is, hogy az első jelentéshez képest, az azt követők már megmozgatták annyira a civil szférát is, hogy képes volt néhány szervezet, az ombudsmannal együtt, egy koordináltabb, gyermek részvételt is megvalósító írásbeli jelentésre, valamint a Bizottság szóbeli meghallgatásán való együttes részvételre.

5.4. A negyedik gyermekjogi jelentés

Magyarország negyedik írásbeli jelentését 2019-ben nyújtotta be a Gyermekjogi Bizottság felé, melyet a Bizottság 2020. januárjában értékelt.¹⁸¹ A Bizottság a korábbiakhoz hasonlóan számos hazai intézkedést pozitívan értékelt. Kiemelte a Gyermek jogairól szóló egyezmény végrehajtása érdekében elfogadott jogalkotási, intézményi intézkedéseket, különösen a Digitális Gyermekvédelmi Stratégiára és a Barnahus létrehozását, valamint a Lanzarote-egyezmény 2015. évi XCII. törvény¹⁸² általi hatálybalépését. Korábbi javaslatihoz hasonlóan ismét egy gyermekek jogaiért felelős szerv létrehozását hangsúlyozza.

¹⁸¹ Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnHFwMhaZ6UbKZijXRImgYC1HmMfZ3Q4LpGEGHsqvNnxAD%2f7hdJskKIUqejiIvzA%2fVXQV1b22Adqbb5lpeZ1OmLCdXTkzAEJiyMIDj4cekL> (2022. 08.10.)

¹⁸² 2015. évi XCII. törvény az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról

Felhívta a részes állam figyelmét az alábbi területek fontosságára, melyek területén azonnali intézkedés szükséges, így többek között a családi környezettől megfosztott gyermekek, fogyatékossgal élő gyermekek, az oktatás, valamint menedékkérő, menekült- és migráns gyermekek helyzetére figyelmeztet.¹⁸³

A gyermekjogok és a Bizottság korábbi javaslatainak érvényesüléséről a Gyermekjogi Civil Koalíció alternatív jelentést készített. A gyermekjogok terén Magyarország számára 2019 két szempontból is kiemelkedő jelentőségű volt. Egyrészt 2019. november 20-án volt, 30 éve, hogy az államok aláírták a Gyermekjogi Egyezményt, másrészt ebben az évben számolt be újra a Bizottságnak az Egyezmény végrehajtásáról.¹⁸⁴ A dokumentum szerint a legutóbbi 2014. évi jelentéstétel óta a kormány továbbra is elsősorban jogi, illetve jogalkotási eszközökkel igyekszik változtatásokat tenni a gyermekjogok területén. A kormány jelentésében beszámolt az elmúlt 5 év jogszabályi változásairól, intézkedéseiről és statisztikákat közölt a gyermekvédelmi, köznevelési, igazságszolgáltatási területekről. A Bizottság számos kérdését megválaszoltalanul hagyta, többek között a gyermekek egészségügyi ellátására, a gyermekbántalmazás elkövetőinek felelősségre vonására vagy az áldozatsegítésre vonatkozó

¹⁸³ Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fP PRiCAqhKb7yhsnHFwMhaZ6UbKZijXRImgYC1HmMfZ3Q4LpGEGHsqv NnxAD%2f7hdJskKIUqejiIvzA%2fVXQV1b22Adqbb5lpeZ1OmLcDXtkkz AEJiyMIDj4cekL> (2022. 08.10.)

¹⁸⁴ Sixth periodic report submitted by Hungary under article 44 of the Convention pursuant to the simplified reporting procedure, due in 2019 <https://childhub.org/hu/system/tdf/library/attachments/g1932060.pdf?file=1&type=node&id=40725> (2020. 04. 20.)

adatokat, ami jól tükrözi, hogy mennyire hiányzik az után követés és egy átfogó stratégiára építő, bizonyítékon alapuló munka.¹⁸⁵

6. AZ EGYZEMÉNY MAGYARORSZÁGI ÉRVÉNYESÜLÉSE

A Magyar Kormány részéről a Gyermekjogi Egyezmény 1990. március 14-én került aláírásra, majd 1997. október 7-én ratifikálásra.¹⁸⁶ A Magyar Országgyűlés 1991. november 12. ülésnapján fogadta el az 1991. LXIV. törvényt az Egyezmény kihirdetéséről, így e törvénnyel a magyar jogrendszer részévé vált. A jogalkotó a törvény értelmében az Egyezménynek megfelelő jogszabályok megalkotására köteles, valamint felül kell vizsgálnia a hatályos jogszabályokat, hogy megfelelnek-e az Egyezményben foglalt rendelkezéseknek. Az Egyezmény normáinak érvényesülésében rendkívül nagy szerepe van a jogalkalmazásnak és az annak során történő jogértelmezésnek. Az Egyezményben foglalt követelményeknek valamennyi jogágban és a társadalom valamennyi területén érvényesülniük kell. Hivatkozási alapot jelent a jogalkotás és a jogalkalmazás valamennyi szintjén a gyermekek jogait sértő, vagy azokat háttérbe szorító rendelkezésekkel szemben.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány Gyermekjogi Jelentés 2019 https://hintalovon.hu/sites/default/files/hintalovon_alapitvany_gyermekjogi_jelentes_2019.pdf (2020. 04. 15.) 4-11. o.

¹⁸⁶ Declarations and Reservations (Unless otherwise indicated, the declarations and reservations were made upon ratification, acceptance, accession or succession.) HUMANRIGHTS IV./11. <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf> (2020. 05. 05.)

¹⁸⁷ SOMFAI Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pécs, 2007. 19-20. o.

Hazánkban alapvetően három formában valósul meg a gyermekek jogainak szabályozása. Egyrészt a minden emberre érvényes jogok megerősítése a gyermekekre vonatkozóan, az Alaptörvényen¹⁸⁸ belül, mint a kínzásokkal szembeni védelem joga. Másrészt kifejezetten a gyermekekre vonatkozó jogok, mint az örökbefogadás, gyermekvédelmi gondoskodás szabályozása, döntően a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben, valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Családjogi könyvében. Bizonyos területeken azonban, az általános szabályokhoz képest a gyermekekre vonatkozó speciális szabályozás található, mint a Büntető Törvénykönyvben¹⁸⁹ és a Munka Törvénykönyvében^{190, 191}.

A gyermekek speciális védelmét deklaráló rendelkezés hazánkban, a korábbi Alkotmányt¹⁹² módosító 1989. évi XXXI. törvény 34.§-ával került beiktatásra. A rendszerváltást megelőzően az Alkotmány a nők egyenjogúságát szolgáló intézkedések között említette a gyermek fokozott törvényes védelmét, valamint a gyermekvédelmi intézmények rendszerét. Az 1989. évi módosítással a korábbi alkotmányszöveghez képest, önállóan, alapjogként, nem pedig pusztán a nők egyenjogúságát biztosító eszközként is szabályozásra kerültek a gyermekek jogai, így biztosítva a nemzetközi dokumentumok által rögzített gyermeki jogokat. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát jelenleg az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti, tehát nem általában a gyermekjogokról rendelkezik,

¹⁸⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

¹⁸⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

¹⁹⁰ 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvről

¹⁹¹ GÁSPÁR Károly: A gyermeki jogok magyarországi szabályozása. *Család, Gyermek, Ifjúság* 2002/1. 17. o.

¹⁹² 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya

hanem a gyermek védelemhez való jogáról. A védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat, akkor is, ha a címzeti sort a jelenlegi normaszöveg nem tartalmazza, ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekekről való gondoskodás a család és az állam tevőleges kötelezettségeit jelenti.¹⁹³

Kiemelkedő jelentőségű a gyermeki jogok hazai jogalkotását tekintve, a Gyermekvédelemről és a Gyámügyi Igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Továbbiakban: Gyvt.), mely az Egyezmény teljes körű átültetése a magyar jogrendszerbe. Az Egyezmény teremtette meg az önálló gyermekvédelmi törvény alapját, ami a fokozatosság elvét hangsúlyozza. A gyermekvédelmi törvény hatályon kívül helyezte a Családjogi törvénynek¹⁹⁴ a kiskorúakról szóló állami gondoskodásra, valamint az intézeti gyámságra vonatkozó rendelkezéseit és megteremtette ezzel a gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszer egymásra épülő, külön jogszabályban szabályozott rendszerét. A törvény a gyermeki jogok, valamint a szülői jogok és kötelességek érvényre juttatását fogalmazza meg az Egyezménnyel, az Alaptörvénnyel, valamint a Családjogi könyvben foglalt előírásokkal összhangban. A Gyvt. meghatározza a gyermekek alapvető jogait és azok érvényesítésének garanciáit, a gyermekvédelmi gondoskodás egyes formáit, fő szabályait és a gyámügyi igazgatás szervezetét. A Gyvt. alapelve, hogy a gyermek nevelésére elsősorban a családja jogosult és köteles, melyhez segítséget kell nyújtani az államnak és az önkormányzatnak, a család életébe történő hatósági beavatkozás kizárólag akkor valósulhat meg, ha az a gyermek

¹⁹³ LUX (2018) 36-40. o.

¹⁹⁴ 1952. évi IV. Törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

érdekében elkerülhetetlen. A Gyvt.-t módosító 2002. évi IX. törvény súlyponti kérdést jelent a gyermeki jogok pontosabb szabályozása, a prevenciót szolgáló ellátások megerősítése, a helyettes szülői és a nevelőszülői hálózat megerősödése, a bántalmazott anyák ellátási lehetőségeinek fejlesztése terén. A Gyvt. 2004. évi jogharmonizációs célú módosítása összhangot teremt a közösségi joggal, illetve a szociális területet érintő bírósági ítéletekben megfogalmazott elvekkel. A törvény módosításait követően tehát újabb jogintézmények segítik a gyermeki jogok érvényesítését és érvényesülését.¹⁹⁵

A Családjogi törvény esetében az 1995. évi módosítás¹⁹⁶ az Egyezményvel való jogharmonizációt szolgálta, bővítette a gyermek jogait és megvalósította többek között az elvált szülők közös szülői felügyeletét. Majd a Családjogi könyv a gyermek érdekének védelmét, a Gyermekjogi Egyezményhez képest, más megközelítésben szabályozza, ugyanis míg az Egyezmény 3. cikkének 1. pontja a gyermek mindenekfelett álló, legfőbb érdekének védelmét garantálja, addig a Családjogi könyv a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmét írja elő. E megfogalmazás hívebben adja vissza a *the child's best interest* kifejezés által leírt fogalmat, mivel a gyermek maga is a családi közösség tagja, így nem lehetséges valamennyi esetben kizárólag az ő érdekét figyelembe venni, hanem a családi közösség többi tagjának - szüleinek, testvéreinek - az érdekeit is mérlegelni kell a döntéseknél. Így az érdekek és jogok fokozott védelme, az adott helyzetben a számára a lehető legjobb, az érdekeire leginkább tekintettel lévő megoldás alkalmazását jelenti. A gyermek érdeke tehát nem mindig az egyetlen, mindenekfelett álló szempont, mivel előfordulhat, hogy egymással versengő vagy egymással ellentétben álló

¹⁹⁵ SOMFAI: *i.m.* 20-21. o.

¹⁹⁶ 1995. évi XXXI. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról

emberi jogi érdekek, illetve egyes gyermekek közötti vagy gyermekek és felnőttek közötti érdekek ütköznek egymással, ugyanakkor a gyermek érdekeit valódi megfontolás alá kell vetni, vagyis bizonyítani kell, hogy a gyermek érdekeit megvizsgálták-e, és elsődleges szempontként figyelembe vették-e. A gyermeki jogok megfelelő érvényesülésének egyik garanciája a gyermek érdekének védelmét deklaráló alapelv, mely a Gyermekjogi Egyezmény mellett a hazai jogszabályokban is, különösen a Családjogi könyvben megfogalmazást nyer. A gyermek érdekének alapelvi szintű védelme a Családjogi könyv számos rendelkezésében, így különösen a házasság felbontása, az örökbefogadás, a szülői felügyelet gyakorlása, a gyámság keretében is megjelenik, mely azt is jelenti, hogy a jogalkotó kiemelt jelentőséget tulajdonított ezen alapelv egyes családjogi viszonyokban való fokozott figyelembevételének.¹⁹⁷

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom első részében igyekeztem bemutatni a gyermekjogok kialakulásának nemzetközi történetét és fejlődését. A gyermekjog viszonylag fiatal terület, majd száz évre volt szükség, hogy az állam és a társadalom felismerje, hogy a gyermek sajátos helyzete, érdekének védelme, illetve jogaik biztosítása az élet szinte minden területét érintik. Az Egyezmény különös fontossága abban ragadható meg, hogy a gyermek új képét formálta meg, egyedülállóan helyezi központba a gyermekeket és egy jogkatalógusban tartalmazza a számukra releváns valamennyi – gazdasági, szociális, polgári és politikai – jogot.

¹⁹⁷ FAZEKAS Ágota: A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári törvénykönyv Családjogi könyvében. A Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyve – Gyermekjogi Egyezmény – a gyermeki érdekek védelme – gyermeki jogok. *Pro Futuro* 2016/2. 39-40. o.

A Gyermekjogi Egyezmény tíz év globális előkészítő munkálatait követően villámsebességgel került ratifikálásra, így napjaink legszélesebb körben elfogadott nemzetközi emberi jogi szerződésévé vált. Az Egyezmény 54 cikkben fejt ki, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek, amely tartalmazza az emberi jogok kiterjedt skáláját és kizár mindenfajta diszkriminációt a jogérvényesítésben. Az Egyezmény különös fontossága megragadható abban, hogy a gyermek új képét formálta meg, egyedülállóan helyezi fókuszba a gyermekeket és egy jogkatalógusban tartalmazza a gyermekek számára releváns valamennyi – gazdasági, szociális, polgári és politikai – jogot. Alapvető újdonságot jelent továbbá, hogy a gyermeket jogok alanyának, jogok hordozójának, társadalmi szereplőnek tartja. A Gyermekjogi Egyezmény megfogalmazása és elfogadása óta sokféle új ismeret, tapasztalat áll rendelkezésre, és kirajzolódtak azok a hiányosságok, melyek nehezítik az Egyezmény érvényesülését, illetve mindenekelőtt a gyermekek jogainak teljesebb biztosítását, ennek érdekében készült el a három fakultatív jegyzőkönyv. A jegyzőkönyvek szintén kötelező erejű nemzetközi szerződések, ugyanakkor az a tény, hogy egy állam korábban már ratifikálta a Gyermekjogi Egyezményt, nem kötelezi őt a fakultatív jegyzőkönyvekhez való csatlakozásra. A fakultatív jegyzőkönyvek lényege abban áll, hogy tovább pontosítják és szigorítják a Gyermekjogi Egyezmény vonatkozó pontjait.

Az Egyezmény elemzését követően az Egyezmény érdemi rendelkezéseire fűzött általános kommentárok A vizsgált általános kommentárokról összességében elmondható, hogy Magyarországon számos előrelépés – melyek főként a jogalkotás területén figyelhetők meg – történt a megvalósításuk érdekében, de az igazi áttörés még várat magára, hiszen a gyakorlati megvalósulások gyakran nehézségekbe ütköznek.

Végezetül, pedig a Gyermekjogi Bizottság tevékenységét, különösen Magyarország jelentéseit vizsgáltam. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságával való aktív kapcsolat és a jelentéstételi időszakban az alternatív jelentés benyújtása nemcsak teljesebb képet tud adni az Egyezmény tagállami helyzetéről, hanem ösztönzi a jelentés elkészítése során a gyermekügyben szereplők közös munkáját és a gyermekeknek a bevonását is. A Gyermekjogi Bizottság következetes gyakorlatában és folyamatos monitorozása során megjelenik az az elvárás, hogy az egyes nemzeti jogoknak összhangban kell lenniük a Gyermekjogi Egyezménnyel. A magyar kormány eddig négy alkalommal számolt be a Gyermekjogi Bizottságnak. Az első jelentéstétel óta előrelépések természetesen történtek, a jogalkotás és jogalkalmazás terén egyaránt, viszont az ajánlások jelentős része visszatérő jelleggel ismétli önmagát, melynek következtében elmondható, hogy még számos területen változásra van szükség.

Összességében megállapítható, hogy az ENSZ által kialakított rendszer, a Gyermekjogi Egyezményen, valamint a Bizottság általános kommentárain keresztül segít kijelölni a lehetséges irányokat, követendő mintákat és célokat. Ereje és jelentősége nem mindenhatóságában, hanem a segítség lehetőségeinek, a nemzetközi együttműködés keretein belüli megvalósulásában rejlik.

FORRÁSJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

- [1.] A 20. éves Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény [file:///C:/Users/user/Downloads/a-20_-eves-gyermekjogi-egyezmeny-rovid-ismertetoje%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/a-20_-eves-gyermekjogi-egyezmeny-rovid-ismertetoje%20(1).pdf) (2020. 03. 16.)
- [2.] ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. *Családi Jog* 2015/3., 10-16.o.
- [3.] A gyermekjogi egyezményhez csatolt fakultatív jegyzőkönyvek. <https://unicef.hu/gyermekjogok/a-gyermekjogi-egyezmenyhez-csatolt-fakultativ-jegyzokonyvek> (2020. 04. 05.)
- [4.] „A gyermekjogok története”. Unicef, <http://www.unicef.hu/gyermekjog-nagyito.jsp>. (2020. 03. 12.)
- [5.] A Magyar Köztársaság Jelentésének vitája a Gyermek Jogainak Bizottsága előtt 1998 <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/Az-ENSZ-Gyermekjogi-Bizotts%C3%A1g%C3%A1nak-Z%C3%A1r%C3%B3-%C3%A9szrev%C3%A9telei-1998.pdf> (2020. 04. 09.)
- [6.] A magyar megvalósítás <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/a-magyar-megvalositas/> (2020. 10. 10.)
- [7.] BÁNFALVY Csaba: A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról. (A magyarországi integrációs folyamat és helyzet). *Esély* 2009/2., 3-16.o.
- [8.] BÁNKI Erika: A gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény rendelkezéseinek megvalósulása a magyar családjogban. *Jogi Fórum*, 2001. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok> (2020. 03. 25.)

- [9.] BASSOLA Eszter: Egyes európai országok gyermekjogi ombudsmanjai In: Kovács Orsolya Ágota (szerk.): Gyermekjogi projekt. *ÁJOB Projektfüzetek* 2009/3., 6-33.o.
- [10.]BAUER Flóra: A Gyermekjogi Egyezmény harmadik fakultatív jegyzőkönyvének vizsgálata a nemzetközi rendszer viszonylatában. in Adsumus XV. ELTE Eötvös József Collegium, 2017., 337-354.o.
- [11.]BENCZE-BÓZSÁR Stella: A gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlati érvényesülése. <https://docplayer.hu/68410052-Dr-bencze-bozsar-stella-a-gyermekbarat-igazsagszolgalatas-gyakorlati-ervenyesulese.html> (2020. 09. 29.)
- [12.]BÉNDEK Julianna: *Országjelentés Magyarországról - a "Fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról" szóló tanulmányhoz.* Európai Unió, Brüsszel, 2013., 69.o.
- [13.]BERSZÁN Lídia: Jogok és esélyek. A fogyatékos gyerekek/fiatalok helyzete és lehetőségei Romániában – longitudinális kutatás. *Erdélyi Társadalom* 2012/ 2., 29-46.o.
- [14.]Bírák családjogi képzése: főszerepben a gyermekjogok <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/birak-csaladjogi-kepzes-e-foszerepben-gyermekjogok> (2020. 10. 05.)
- [15.]BUCSI Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. *Családi Jog* 2011/3., 10-16. o.
- [16.]C. FELD, Barry – Donna M. BISHOP: *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice.* Oxford University Press, 2013., 960.o.
- [17.]C. REIF, Linda: *The ombudsman, good governance and the international human rights system. The ombudsman for*

children: Human Rights Protection and Promotion. Leiden – Martinus, Nijhoff 2004., 413.o.

- [18.]CHÉRONNET, Hélène: L'avenir du juge des enfants, éduquer ou punir? De Benoît Bastard et Christian Mouhanna, Sociétés et jeunesses en difficulté [En ligne], n°9 | Printemps 2010, mis en ligne le 10 décembre 2010, consulté le 24 octobre 2020. URL: <http://journals.openedition.org/sejed/6723> (2020. 10. 02.)
- [19.]Child-friendly justice Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States. European Union Agency for Fundamental Rights Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015., 131.o.
- [20.]Child-friendly justice – perspectives and experiences of children and professionals Summary. European Union Agency for Fundamental Rights, 2017., 17.o.
- [21.]Civil (alternatív) jelentés az ensz gyermek jogi egyezmény magyarországi végrehatásáról 2006-2012 http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/civiljelentes/civil_magyar.pdf (2020.04.15.)
- [22.]Committee on the Rights of the Child. Concluding observations on the combined third, fourth and fifth periodic reports of Hungary. <file:///C:/Users/user/Desktop/Jog%C3%A1sz/%C3%89vfolyamdoigozat%201/G1418470.pdf> (2020. 03. 12.)
- [23.]Concluding observations on the combined third, fourth and fifth periodic reports of Hungary <file:///C:/Users/user/Desktop/%C3%89vfolyamdoigozat%201/G1418470.pdf> (2020. 04. 09.)
- [24.]Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention concluding observations:

- Hungary <https://www.refworld.org/pdfid/45377ed60.pdf>
(2020. 04. 15.)
- [25.] Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary
<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnHFwMhaZ6UbkZijXRI mgYC1HmMfZ3Q4LpGEGHsqvNnxAD%2f7hdJskKIUqejj IvzA%2fVXQV1b22Adqbb5lpeZ1OmLCdXTkkzAEJiyMl Dj4cekL> (2022. 08.10.)
- [26.] CSAPÓ Zsuzsanna: Nemzetközi jogi védőháló a fegyveres konfliktusokban érintett gyermekek oltalmára. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2009., 338.o.
- [27.] Declarations and Reservations (Unless otherwise indicated, the declarations and reservations were made upon ratification, acceptance, accession or succession.) HUMANRIGHTS IV./11.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-11.en.pdf> (2020. 05. 05.)
- [28.] Egyenlő jogokat minden gyermeknek! A Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtása az értelmi fogyatékosággal élő gyermekek érdekében Európai jelentés.
<http://inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/HU.pdf> (2020. 09. 10.)
- [29.] Everybody counts A situation analysis of the inclusion of children with disabilities in the Western Balkans and Turkey
<https://www.unicef.org/eca/media/5361/file/Children%20with%20Disabilities%20in%20Western%20Balkans%20and%20Turkey%202018.pdf> (2020. 09.25.)

- [30.]FAIX Nikoletta: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk. *Eljárásjogi Szemle*, 2016/4., 8-15. o.
- [31.]FAZEKAS Ágota: A gyermeki jogok érvényesülése az új Polgári törvénykönyv Családjogi könyvében. A Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyve – Gyermekjogi Egyezmény – a gyermeki érdekek védelme – gyermeki jogok. *Pro Futuro* 2016/2., 39-59.o.
- [32.]FILÓ Erika – KATONÁNÉ PEHR Erika: *Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2015., 392.o.
- [33.]FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intéstitúciói*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016., 719.o.
- [34.]FRECH Ágnes: Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége – kérdések és új irányok Lux Ágnes projektvezető AJBH Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Az Ombudsman Szemszögéből 2013/1., 261.o.
- [35.]GIBÁRTI Sára: A gyermekmunka jelensége Ghánában. *Külügyi szemle*, 2018/2., 83-101.o.
- [36.]GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása az öt érintő eljárásokban. 2018. <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=82024> (2020. 09. 29.)
- [37.]GYURKÓ Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Kriminológiai Tanulmányok* 49. Országos Kriminológiai Intézet, 2012., 107-117.o.
- [38.]HALÁSZ Gábor: A sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása: európai politikák és hazai kihívások. *Új Pedagógiai Szemle*, 2004/2., 28-37.o.

- [39.]HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*. Osiris, Budapest, 2003., 920.o.
- [40.]HAVASINÉ KULCSÁR Petra: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás. *Büntetőjogi tanulmányok XVI.* 2015., 151-164.o.
- [41.]HARASZTI Margit Katalin: Kísérő nélküli kiskorúak a menekültjogban és a gyermekvédelemben: árnyak a Paradicsomban. *Kapocs* 2015/2., 12-28.o.
- [42.]HERCZOG Mária: *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009., 506.o.
- [43.]HERCZOG Mária: *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*. Complex Kiadó, 2011., 1340.o.
- [44.]HERCZOG Mária: A gyermekjogi egyezmény érvényesülése. *OKRI*, Budapest, 2012., 129-143.o.
- [45.]Herczog Mária: A Gyermekjogi Bizottság munkájáról, hatásáról, a gyermeki jogok trendjéről http://www.feherliliomegyesulet.hu/tarhely/feherliliomegyesulet/dokumentumok/201605/a_gyermekjogi_bizottsag_munkajarol.pdf (2020. 04. 05.)
- [46.]Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány Gyermekjogi Jelentés 2019
https://hintalovon.hu/sites/default/files/hintalovon_alapitvan_y_gyermekjogi_jelentes_2019.pdf (2020. 04. 15.)
- [47.]KALDAL, Anna et al.: Collaborating Against Child Abuse Exploring The Nordic Barnahus Model. 2017., 384.o.
- [48.]KECSKEMÉTI Edit: A Gyermek Jogairól szóló Egyezmény végrehajtása. *Acta Humana*. Emberi jogi közlemények, 1992/9., 16-24.o.
- [49.]KECSKEMÉTI Edit: Mulasztások és elszalasztott lehetőségek. *Család, Gyermek, Ifjúság* 2002/1., 94-97.o.

- [50.]KERTÉSZ Anna: Gyermekközpontú igazságszolgáltatás – itthon és Európában. [http://www.csagyi.hu/kiadvanyok/folyoirat/item/693-
gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas-%E2%80%9393-itthon-
es-europaban](http://www.csagyi.hu/kiadvanyok/folyoirat/item/693-gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas-%E2%80%9393-itthon-es-europaban) (2020. 09. 30.)
- [51.]KHALIQ, Urfan: *International Human Rights Law Documents*. Cambridge University Press, 2017., 860.o.
- [52.]KISARI Károly: *Mindenkinek Becsengettek!* Down Egyesület Nyíregyháza, 2011. 75.o.
- [53.]KOMP Bálint János: A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban – különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire. in: Kecskés Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2015*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Győr, 2015., 94-102.o.
- [54.]KOVÁCS Alexandra: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás. Jogi Fórum*, Nyíregyháza, 2016.
- [55.]KÖRNYEI Ágnes: Skandinávia, mint „normatív éllovas” a gyermekjogok terén. *Külügyi Szemle*. 2009/4., 53-69.o.
- [56.]KUDEK MIROŠEVIĆ, Jasna: Inclusive education in Croatia. in: Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education Eastern and South Eastern Europe. UNESCO *International Bureau of Education*, Sinaia, Romania, 2007., 17.o.
- [57.]LAMM Vanda: *Néhány megjegyzés az emberi jogi tárgyú egyezmények értelmezésének sajátos esetéről*. in Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Universitas-Győr, Győr, 2013., 300-311.o.
- [58.]LAMM Vanda: *ENSZ emberi jogi szerződési bizottságok*. in Lamm Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. HVG-ORAC, Budapest, 2018., 225-231.o.

- [59.]LATIMIER, Camille – ŠIŠKA, Jan: *Children's rights for all! Implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child for children with intellectual disabilities.* Inclusion Europe, Brussels, 2011., 39.o.
- [60.]LÉVAY Miklós: A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban. *OKRI Szemle*, 2009., 149-171.o.
- [61.]LUX Ágnes et al.: Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa munkájának nemzetközi környezete – különös tekintettel a gyermeki jogokra (2007-2010). *Külügyi Szemle* 2010/4.
- [62.]LUX Ágnes: Tükör és/vagy görbe tükör? Magyarország a Gyermekjogi Bizottság előtt. *Esély* 2015/4., 78-101.o.
- [63.] LUX ÁGNES: „A gyermekek jogai” in Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai>
- [64.]LUX Ágnes: A gyermekjogi mozgalom fejlődése és az európai független gyermekjogi intézmények összehasonlító perspektívában. Doktori értekezés, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Politikatudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018., 265.o.
- [65.]LUX Ágnes – SEBHELYI Viktória: A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014-2019) - Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról. Gyermekjogi Civil Koalíció Budapest, 2019., 126.o.
- [66.]LUX Ágnes: A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének fejlődése
http://www.ijsz.hu/UserFiles/dr_lux_agnes_a_gyermekjogo

- [k_nemzetkozi_keretrendszerenek_fejlolese.pdf](#) (2020. 03. 29.)
- [67.] Magyarország 3-4-5. időszakos jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről
<https://20102014.kormany.hu/download/c/fb/41000/Gyermek%20jogai%20JELENT%C3%89S%202012.pdf#!DocumentBrowse/> (2020.04.09.)
- [68.] MARGITÁN Éva: *A kiskorú jogi felelőssége*. In: Bogár Péter – Margitán Éva – Vaskuti András (szerk.): *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005., 230.o.
- [69.] MIKOLA Orsolya Irén: *A fogyatékossgal élő személyek jogvédelme a fogyatékosjogi ensz-egyezményben különös tekintettel a fogyatékossg és az észszerű alkalmazkodás fogalmára, valamint az Amerikai Egyesült Államok, az Európa Tanács és az Európai Unió kapcsolódó esetjogára*. Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola Budapest, 2017., 241.o.
- [70.] Monitoring children's rights,
<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx> (2020.03.20.)
- [71.] NAGY Alexandra – NAGYNÉ GÁL Mónika: *A fiataikorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai*. *Büntetőjogi Szemle* 2018/1., 55-68.o.
- [72.] NAGY-NÁDASDI Anita Rozália: *Az észszerű alkalmazkodás elmélete és gyakorlata*. *MEOSZ*. 2020., 71.o.
- [73.] NÉMETHNÉ TÓTH Ágnes: *Tanári attitűdök és inkluzív nevelés*. *Magyar Pedagógia*, 2009/2., 105-120.o.
- [74.] NYITRAY Zsuzsanna: *A gyermekjogi egyezmény 3. Cikk 1. Bekezdésének értelmezési és alkalmazási nehézségei*. in

- Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok-1. kötet. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája, Budapest, 2012., 197-210.o.
- [75.]NYITRAY Zsuzsanna: Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és az Egyezményben biztosított jogok érvényesülése. in Smuk Péter. (szerk.): Az állam és jog alapvető értékei II. Győr, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2010., 186-195.o.
- [76.] Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure. https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPIC_CRC.aspx
- [77.]RAINER Lilla: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai. 2017. <https://www.mabie.hu/attachments/article/132/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> (2020. 09. 12.)
- [78.]RÉTHY Endréné: A speciális szükségletű gyermekek nevelése, oktatása Európában. *Magyar Pedagógia* 2002/ 3., 281-300. o.
- [79.]ROSKÓ Dóra: Barnahus – a gyermekbarát igazságszolgáltatásért. <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekbarat-igazsagszolgaltataser/> (2020. 10. 05.)
- [80.]RÓZSÁS Eszter: A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme. PhD értekezés Pécs, 2008., 221.o.
- [81.]SAKIZA, Halis: The route to ‘inclusive counselling’: counsellors’ perceptions of disability inclusion in Turkey. *International Journal of Inclusive Education* 2014., 269.o.
- [82.]SEBŐK Tamás: A gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás. Valóban gyermekközpontú? Vagy inkább gyermekbarát? *Büntetőjogi tanulmányok*, 2016. 17. évf., 169-208. o.

- [83.]SIMON Mercédesz: A gyermekjogokért felelős szakosított ombudsman létjogosultsága Magyarország alkotmányos rendjében https://arsboni.hu/a-gyermekjogokert-felelos-zakosított-ombudsman-letjogosultsaga-magyarorszag-alkotmányos-rendjeben/#_ftnref1 (2020. 09. 02.)
- [84.]Sixth periodic report submitted by Hungary under article 44 of the Convention pursuant to the simplified reporting procedure, due in 2019
<https://childhub.org/hu/system/tdf/library/attachments/g1932060.pdf?file=1&type=node&id=40725> (2020. 04. 20.)
- [85.]SOMFAI Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pécs, 2007., 272.o.
- [86.]STADLER, Andreas: Die Rechte von Kindern mit Behinderung – Veränderungen durch das Inkrafttreten der UN-Behindertenrechtskonvention. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung* 2017/2., 191-208.o.
- [87.]Study on children’s involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Austria. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014., 52.o.
- [88.]Study on children’s involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Czech Republic. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014., 102.o.
- [89.]Study on children’s involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Croatia. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014., 58.o.
- [90.]Study on children’s involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase –

- Luxembourg. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014., 30.o.
- [91.] Study on children's involvement in judicial proceedings Contextual overview for the criminal justice phase – Spain. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2014., 36.o.
- [92.] ŠUKOLOVÁ, Denisa et al.: Social Representations of Inclusive School from the Point of View of Slovak Education Actors. *New Educational Review*, 2018., 247-257.o.
- [93.] SZÁSZ Gabriella: Anomáliák a gyermekbarát büntetőeljárásban? *Ügyészek Lapja*, 2014/6., 49-57. o.
- [94.] SZEIBERT Orsolya: *Gyermeki jogok*. in Lamm Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. HVG-ORAC, Budapest, 2018., 333-342.o.
- [95.] VASKUTI András: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának aktuális kérdései. *OKRI Szemle*, 2012/2., 164-175.o.
- [96.] VASKUTI András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. *Doktori Értekezés, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016., 164-175. o.*
- [97.] VOLLNER Judit: Nagyító alatt a gyermeki jogok érvényesülése - A miniszteri biztos intézménye a kidolgozás fázisában. *Család, gyermek, ifjúság*. 2004/2., 281-300. o.
- [98.] WOODIN, Sarah: *A charm módszertan kísérleti alkalmazása a monitorozások eredményei: Bulgária, Csehország, Magyarország és az Egyesült Királyság*. 2017., 80.o.

Felhasznált jogforrások

- [1.] Universal Declaration of Human Rights, G.A. Res. 217A, 183rd plen. mtg., 10 December 1948, U.N. Doc. A/RES/217A (III).
- [2.] 1951. évi Genfi Egyezmény a menekültek státuszáról. Genf, 1951. július 28.
- [3.] Declaration of the Rights of the Child, G.A. Res. 1386 (XIV), 20 November 1959, UN. Doc. A/RES/14/1386.
- [4.] International Covenant on Civil and Political Rights [Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya], Hága, 1966. december 16. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet.
- [5.] International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights [Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya], Hága, 1966. december 16. Magyarországon kihirdette: 1976. évi 9. törvényerejű rendelet.
- [6.] Convention on the Rights of the Child [Gyermek jogairól szóló egyezmény], New York, 1989. november 20. Magyarországon kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény
- [7.] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- [8.] 1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya
- [9.] 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- [10.]A közoktatásról 1993. évi LXXIX. törvény
- [11.]1995. évi XXXI. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról
- [12.]A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

- [13.]Az az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
- [14.]Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény
- [15.]A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
- [16.]A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény
- [17.]2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- [18.]A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény
- [19.]A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- [20.]A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- [21.]2015. évi XCII. törvény az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról
- [22.]A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- [23.]A különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről szóló 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet
- [24.]„Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 szóló 47/2007. (V. 31.) OGY határozat

Egyéb források:

- [1.] GENERAL COMMENT No. 2 (2002) The role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child
<https://www.refworld.org/docid/4538834e4.html>

- [2.] GENERAL COMMENT No. 9 (2006) The rights of children with disabilities
<https://www.refworld.org/docid/461b93f72.html>
- [3.] GENERAL COMMENT No. 10 (2007) Children's rights in juvenile justice
<https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>
- [4.] GENERAL COMMENT NO. 12 (2009) The right of the child to be heard <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>
- [5.] General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration
https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf